

ખાધું પીધું ને રાજ કર્યું

: લેખન - સંપાદન :

રાજુ - દીપ્તિ

અભિશન અને પ્રાપ્તિ સ્થાન

જીવનતીર્થ

જુના કોળા, તા.જિ. ગાંધીનગર - ૩૮૨૦૦૬

જીવનતીર્થ પ્રકાશન

ખાધું પીધું ને રાજ કર્યું

લેખન સંપાદન : રાજુ-દીપ્તિ

દ્વિતીય સંસ્કૃતિ : અક્ષર નિર્માણ

મુદ્રક : હીંગળાજ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ દ્વારા નીતિન ઓફસેટ

પ્રથમ આવૃત્તિ : જાન્યુઆરી '૯૮

છટક કિંમત : રૂ. ૧૦-૦૦

પ્રાપ્તિસ્થાન : જીવનતીર્થ, C/o રાજુ-દીપ્તિ, જૂના કોબા,
ગાંધીનગર- ૩૮૨૦૦૯ ફોન : (૦૨૭૧૨) ૭૬૨૩૬

મનોહર માછલી

દરિયામાં રહેતો એક નાનકડો રેતીના કણ જેવી માછલી. મેઘધનુષ જેવા રંગો . માછીમારના ટિકરા મનુને જડી. માટીના વાટકામાં પાણી ભરી રાખી. થોડા વખતમાં મોટી ઘઈ. પાણીની ટાંકીમાં રાખી. વધુ મોટી વધુ સુંદર ઘઈ. મનુએ તેને ગામના તળવામાં રાખી. એક દિવસ તો એટલી મોટી ઘઈ ગઈ કે તળાવ પણ નાનું પડવા લાગ્યું. નહેર ખોદી નદીમાં જઈ ગયા. નદીમાંથી દરિયામાં પહોંચી ! એક દિવસ માછલીએ આવીને કહ્યું : દરિયામાં મોટી ભરતી આવશે. ઘર-ગામ ડૂબી જશે. હોડીઘર બનાવો. ધોધમાર વરસાદ પડ્યો. નદી-નાળાં ઉભરાયાં. દરિયામાં ભરતી આવી. ચારે તરફ પાણી જ પાણી, બધાં હોડીઘરમાં ચઢી ગયા. મનોહર માછલી મદદે આવી. હોડીને ખેંચી દૂર દૂર કિનારે લઈ ગઈ. એક નવા ટાપુ પર બધાએ ગામ વસાવ્યું. ખાધું પીધું ને...

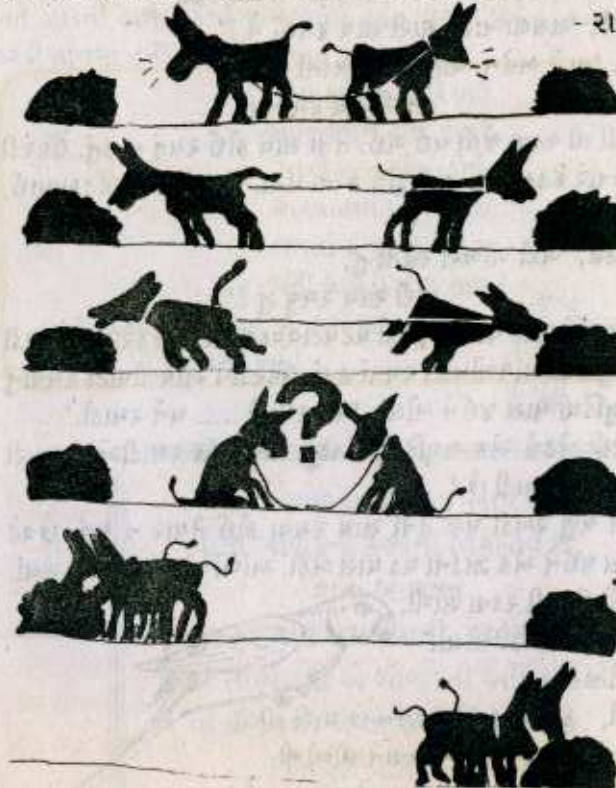
ખાધું પીધું ને રાજ કર્યું

ખાધું પીધું ને રાજ કર્યું !

વાર્તા કહેવી તે એક કળા છે. બાળકની વય, રુચિ અનુસાર બાળકના હૃદયમાં ઉતરે તેવી, સમજશક્તિની ઉપરવટ ન હોય તેવી વાર્તા સરળ ભાષામાં-હાવભાવ સાથે કહેવી જોઈએ. દરેક પ્રદેશની બોલીમાં ફેર હોય છે. સ્થાનિક ભાષાના વાક્ય પ્રયોગ તથા શબ્દો પ્રમાણે ફેરફાર કરવો પડે. લાંબી વાર્તા ટૂંકી કરી શકાય. ટૂંકી વાર્તા લાંબી કરી શકાય. વાર્તાને કહેવા યોગ્ય બનાવવા માટે સુંદર સંવાદો - વાર્તાલાપ રચાય તો વાર્તા જીવંત બને અને સાંભળનારને રસ પડે.

એક નાનકડી ચિત્રવાર્તાથી શરૂઆત કરીએ. આ પુસ્તિકામાં આપેલી વાર્તાઓ યોગ્ય ફેરફાર સાથે તમારી શાળામાં કહેજો. ખાજો પીજો ને રાજ કરજો !

- રાજુ-દીપ્તિના પ્રણામ

ભલી ઉંદરડી

એક ઉંદરડી ભૂંડી હતી. તેથી સહુ તેની સાથે રિસાયાં હતાં. એક દિવસ ઉંદરડી સાથે કોઈ રમવા તૈયાર ન થયું તેથી તે બહાર નીકળી. ઝાડની ડાળે ચકલી બેઠી હતી. ઉંદરડી તેને કહે, 'ચકીબહેન, ચકીબહેન, મારી સાથે રમવા આવો ને!'

ચકલી બોલી : 'ધી ને ખીચડી ખાઉં છું,

રમવા હું ના જાઉં છું.'

ચકલી ન આવી તેથી ભૂંડી ઉંદરડી આગળ ચાલી. ઝાડ ઉપર ખિસકોલી દોડાદોડી કરતી હતી. ઉંદરડી કહે, 'ખિસકોલીબહેન, મારી સાથે રમવા આવો ને!'

ખિસકોલી બોલી :- 'તું તો ગાળો બોલે છે. તણખલાની તોલે છે.

તારા જેવી ભૂંડીની સાથે કોણ રમે!'

ઉંદરડી આગળ ચાલી. સામેથી સસલાભાઈ આવતા હતા.

ઉંદરડી બોલી, 'સસલાભાઈ, મારી સાથે રમશો ને?'

સસજો કહે, 'ના રે બહેન. વાતવાતમાં લડતી તું,

તારી સથે રમું ન હું.'

ભૂંડી ઉંદરડી તો રડવા જેવી થઈ ગઈ. તેની સાથે કોઈ રમતું ન હતું. ઉંદરડી આગળ ચાલી. નદીકિનારે દેડકાભાઈ ડ્રાઉં ડ્રાઉં કરતા હતા. ઉંદરડી કહે, 'દેડકાભાઈ, ચાલો ને આપણે રમીએ!'

દેડકાભાઈ કહે, 'ગંદી ગોબરી રહેતી તું,

તારી સાથે રમવું શું?'

ઉંદરડી તો ચિડાઈ ગઈ. પટપટ પૂંછડી પટપટાવવા લાગી. પણ કરે શું? ઉંદરડી ચાલી આગળ. ચાર ગલુડિયાં આંધળોપાટો રમતાં હતાં. ઉંદરડીને આંધળોપાટો રમવાનું ઘણું ગમતું હતું. તે ગલુડિયાં પાસે જઈને બોલી, 'મને રમાડો મને રમાડો.'

ઉંદરડીને જોઈ એટલે એક ગલુડિયાએ કહ્યું, 'તને નહિ રમાડીએ. અમારી બાએ તારી સાથે રમવાની ના પાડી છે.'

ભૂંડી ઉંદરડી ઘણું રખડી પણ તેની સાથે રમવા કોઈ તૈયાર ન થયું. છેવટે ઉંદરડી થાકી. દીલીઢસ થઈને એક ઝાડના થડ પાસે બેઠી. આંખોમાં આંસુ આવી ગયાં. ડબડબ આંસુ ટપકાવતી ઉંદરડી રડવા લાગી.

ઝાડની ડાળે એક પોપટ બેઠેલો.

તે ગીત ગાતો હતો.

ચાંચ છે રાતી, કાંઠલો કાળો, પાંખ છે મારી લીલી;

લીમડા ડાળે મારો માળો, — ખાવાને લીંબોળી;

મારું નામ છે પોપટભાઈ, મારું નામ છે પોપટભાઈ !

ઉંદરડીને જોઈને પોપટ કહે, 'ઉંદરડી રે ઉંદરડી.

બેઠાં શાથી વનની વાટે ?

આમ રડો છો શાને માટે ?'

ઉંદરડીએ દુઃખની વાત કરી. પોપટ કહે, 'તમે ભૂંડા છો. વાતવાતમાં ગાળો બોલો છો, રિસાઈ જાઓ છો, ગંદા રહો છો તથા ઝઘડા કરો છો. આ બધું બંધ કરો તો જ બધાં તમારી સાથે રમશે.'

ઉંદરડી સમજી ગઈ. ભૂંડા ગુણ મૂકી દીધા. ભૂંડી ઉંદરડી ભલી ઉંદરડી થઈ ગઈ.

આ વાતની ખબર પડી એટલે બીજાં પશુપક્ષીઓ રાજી થયાં. ઉંદરડી સાથે રમવા ચકલી આવી, ખિસકોલી આવી, સસલાભાઈ અને દેડકાભાઈ આવી ગયા. ગલુડિયાં પણ હવે શું કામ ન આવે ? બધાં ભેગાં થઈને આંધળોપાટો રમતાં હતાં. તે વખતે ઝાડની ડાળે બેઠેલાં પોપટભાઈ કહે, 'ઉંદરડીબહેન, કંઈક ગીત ગાઓ ને !' ઉંદરડી તાનમાં હતી. રમતાં રમતાં તે ગાવા લાગી,

'હવે કદી હું ના રિસાઉં,

સાબુ લઈને રોજ નહાઉં.

ગાળો હું ન બોલું કોઈ,

વાતવાતમાં પડું ન રોઈ.

ભલાઈના હું કરતી કામ,

ભલી ઉંદરડી મારું નામ.'

ગીત સાંભળીને સહુ એ તાળીઓ પાડી.

ખાધું પીધું ને રાજ કર્યું !

- નવનીત સેવક

વાર્તા બાળકને આનંદ આપે છે.

વાર્તા બાળકની કલ્પના વિકસાવે છે.

વાર્તા બાળકને

માનવ સ્વભાવ સમજવાની ચાવી આપે છે.

વાર્તા સાંભળવી એ બાળકનો અધિકાર છે.

વાર્તા કહેવી એ વાલીઓની ફરજ છે.

આપણે વાર્તા કહીને

બાળકના આ અધિકારની રક્ષા કરીએ.

ભૂખી કીડી

એક હતી કીડી. તેને ખૂબ ભૂખ લાગી હતી. એ ખાવાનું શોધવાની બહાર નીકળી. એ જતી હતી ત્યાં એક જાણું બનાવતા કરોળિયાની નજર તેના પર પડી. તે એકદમ દોડી આવ્યો અને કીડીને કહે, “કીડી કીડી તને ખાઉં, મને ખૂબ ભૂખ લાગી છે.” કડી કહે. “મારું પેટ તો સાવ ખાલી છે. હું જ ખાવાનું શોધવા નીકળી છું ને! મને ખાવાથી તારું પેટ નહિ ભરાય એના કરતાં તું બીજું કાંઈક ખાવાનું શોધી.” કીડી તો આગળ ચાલવા માંડી.

એટલામાં એક ચકલી ઉડતી ઉડતી કરોળિયા પાસે આવી અને કહે, “કરોળિયા કરોળિયા તને ખાઉં.” કરોળિયો કહે. “અરે! મેં તો આજે કાંઈ ખાધું નથી એટલે મારું પેટ તો સાવ ખાલીખમ છે. મને ખાવાથી તારું પેટ કેવી રીતે ભરાશે? બીજું કાંઈ ખાવાનું શોધ.” એમ કહી કરોળિયો પોતાના કામમાં ગૂંથાયો અને ચકલી ખાવાનું શોધવા ગિડી ગઈ.

હવે, ચકલી ઉડતી ઉડતી જતી હતી ત્યાં એક ભૂખી સમડીએ તેને જોઈ અને તરાપ મારી ચાંચમાં પકડી લીધી, પછી ચકલીને કહે “ચકલી, ચકલી તને ખાઉં” ચકલી કહે, “સમડીબેન મને તો આજે સવારથી કાંઈ ખાવા મળ્યું નથી એટલે મને ભૂખી છું. મને ખાવાથી તમારું પેટ જરાય નહિ ભરાય. માટે મને છોડી દો અને તમે બીજું કાંઈક ખાવાનું શોધી લો.” સમડીએ તો ચકલીને ચાંચમાંથી છોડી મૂકી અને ખાવાનું શોધવા ગઈ.

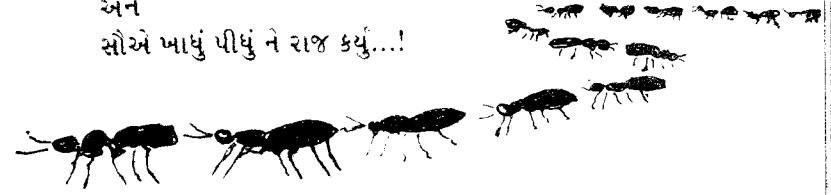
શોધતાં શોધતાં સમડીને તો આખો રોટલો મળ્યો. તેને હા... થઈ. તે રોટલો લઈને જતી હતી ત્યાં એને થયું, “આટલો મોટો રોટલો તો હું તો ખાઈ શકું. મારા પેટમાં આખા રોટલાની કાંઈ જગ્યા નથી. અડધા રોટલાથી મારું પેટ ભરાઈ જશે અને અડધો રોટલો ચકલીને આપીશ તો ચકલીનું પેટ પણ ભરાશે. ચાલે ચકલીને અડધો રોટલો આપું.” એમ વિચારી સમડી ઉડતી ઉડતી ચકલી પાસે ગઈ અને અડધો રોટલો ચકલીને આપ્યો. ચકલી તો ખૂબ રાજી રાજી થઈ ગઈ.

ચકલીને થયું, “અરે! મારું પેટ તો સાવ નાનું છે. હું આટલા મોટા રોટલાનું શું કરીશ? ચાલ થોડો રોટલો કરોળિયાને આપું તો અમારા બંનેનું પેટ ભરાશે.” એટલે ચકલીએ તો થોડો રોટલો કરોળિયાને આપ્યો. કરોળિયો તો આનંદમાં બાવીને ફૂટવા લાગ્યો.

ફૂટતાં ફૂટતાં કરોળિયાને થયું, “મારું તો આવડું અમથું પેટ. હું કેવી રીતે આટલો બધો રોટલો ખાઈશ. ચાલ, થોડો રોટલો કીડીને આપવા દે એટલે અમારા બંનેનું પેટ ભરાશે.” કરોળિયો તો થોડો રોટલો કીડીને આપી આવ્યો. કીડી તો રોટલો જોઈ ખુશ ખુશ થઈ ગઈ ને નાચવા લાગી. એ તો રોટલો લઈને ગઈ એના દરમાં. ત્યાં

ઘણી કીડીઓ હતી. બધી કીડીઓ રોટલો જોઈને દોડી આવી. સૌએ રોટલો વહેંચીને હસતાં હસતાં ખાધો.

અને
સૌએ ખાધું પીધું ને રાજ કયું...!

પ્રેમની ભેટનું મૂલ્ય

ઘણાં સમય પહેલાંની વાત છે. કેટલાક સાધુઓને ભગવાન બુદ્ધની પ્રતિમા બનાવવાનું મન થયું. મોટા સાધુએ બધાને કહ્યું : જાવ ભગવાનની મૂર્તિ માટે પૈસા ઉઘરાવી લાવો. રાજા-મહારાજા-શેઠીઆઓની ઉદારતાનો પાર નહોતો ખૂબ સોનું, રૂપું, ચાંદી મળ્યાં તે બધાને ગાળીને ભગવાનની પ્રતિમા બનાવવાનું શરૂ કર્યું. જેટલી વખત પ્રતિમા બનાવે તેટલી વખત બરાબર હૃદયના સ્થાને એક ખાડો રહી જાય. અને મૂર્તિ સુંદર ન બને.

વડા સાધુએ કહ્યું - તમે કોઈનું દિલ દૂભવ્યું નથી ને! એક સાધુએ કહ્યું. ગુરુજી એક યાટીઓ નામની નાનકડી છોકરી તાંબાનો સિક્કો આપતી હતી પણ અભિમાનવશ મેં ન લીધો. વડા સાધુ કહે જા પ્રેમપૂર્વક તે લઈ આવ. સાધુ તે સિક્કો લઈ આવ્યો. ફરી મૂર્તિ બનાવી તો બરાબર હૃદયના સ્થાને ઝગમગતો તાંબાનો સિક્કો ચોંકવાઈ ગયો અને મૂર્તિ સર્વાંગ સુંદર બની.

A GIFT OF LOVE IS NEVER LITTLE.

વાર્તાનું મહત્વ

જીવનમાં એક અવસ્થા હોય છે જ્યારે વિસ્મય પાંખો ફફડાવતું રહે છે. એ ગાળામાં પાંખોવાળા ઘોડાની, સુપડકત્તા રાજાની, સસ્સાભાઈ સાંકળિયાની, જંગલના રાજા સિંહની, સાત પૂંછડિયા ઊંઢરની, બકોર પટેલની, મિયાં ફૂસકીની, ભીમના પરાક્રમોની, લુચ્યા શિયાળની, બિરબલની અને પંચતંત્ર હિતોપદેશની વાર્તાઓ કહીએ ત્યારે એ સાંભળનાર બાળકની આંખોમાં કૌતુક અને કુતૂહલ કીકીના ટોડલે બેઠેલાં હોય છે.

- ગુણવંત શાહ

ડમ ડમ ડમાક

એક હતું ગામ. એમાં એક કુટુંબ રહેતું હતું. મા-બાપ અને ત્રણ દીકરા. સૌથી નાના દીકરાનું નામ હતું - 'ડમ ડમ'. ઘરમાં બધા તેને ખીજવે.

ડમ ડમ ડમાક ! ડમ ડમ ડમાક !....

મોટા બે છોકરાઓ ડમ ડમના રમકડાં અને ખાવાનું પડાવી લે. મા-બાપ પણ મોટા છોકરાઓને સારું સારું ખાવાનું આપે પણ ડમ ડમનું બરાબર ધ્યાન ન રાખે.

એક દિવસ સૌથી મોટો દીકરો જંગલમાં લાકડા કાપવા ગયો. તેની માએ તેને દૂધપાક અને પુરી બનાવી આપ્યા હતા, રસ્તામાં ભૂખ લાગે તો ખાવા માટે. જંગલમાં જઈ એ જેવો ખાવા બેઠો ત્યાં એક વહેંતીયો આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો.

ડમ ડમ ડમાક ! ડમ ડમ ડમાક !

એ ભાઈ ! તું શું ખાવાનું લાવ્યો છે ? મને પણ આપીશ ?

મોટો છોકરો કહે :

મારી માએ તો મને સૂકો રોટલો અને ખાટી છાશ જ આપ્યા છે. તને નહીં ભાવે. વહેંતીયો કહે :

સારું તું ખાટી છાશ અને સૂકો રોટલો ખા.

મોટો છોકરો પોટલી ખોલીને ખાવા બેઠો તો પુરી અને દૂધપાકની જગ્યાએ સૂકો રોટલો ને ખાટી છાશ ! ગુસ્સામાં થોડું ઘણું ખાઈને લાકડાં કાપવા ગયો તો કુહાડી પગમાં વાગી. લંગડાતો લંગડાતો ઘરે ગયો.

બીજે દિવસે બીજો છોકરો કહે આજે હું જઈ. તેની માએ તેને સરસ મજાનો શીરો બનાવી આપ્યો, રસ્તામાં ભૂખ લાગે તો ખાવા માટે. જંગલમાં જઈ એ જેવો ખાવા બેઠો ત્યાં એક વહેંતીયો આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો :

ડમ ડમ ડમાક ! ડમ ડમ ડમાક !

એ ભાઈ તું શું ખાવાનું લાવ્યો છે ? મને પણ આપીશ ?

છોકરો કહે : મારી માએ તો મને કાચી-પાકી ખીચડી બનાવી આપી છે. તને નહીં ભાવે.

વહેંતીયો કહે : સારું તું કાચી -પાકી ખીચડી ખા.

જેવો તે ડબ્બો ખોલીને ખાવા બેઠો તો શીરાની જગ્યાએ કાચી-પાકી ખીચડી ! ગુસ્સામાં જેમ-તેમ ખાઈ તે લાકડું કાપવા ગયો તો કુહાડી પગમાં વાગી. લંગડાતો લંગડાતો એ પણ ઘરે ગયો.

ત્રીજે દિવસે ડમ ડમ કહે હું જઈ. બંને ભાઈઓ કહે : તું શું લાકડાં કાપીને લાવવાનો. પગ કાપીને આવજે. ડમ ડમની માએ તેને સૂકો રોટલો, ખાટી છાશ અને કાચી-પાકી ખીચડી આપી, ભૂખ લાગે તો ખાવા માટે.

જંગલમાં જઈ જેવો ડમ ડમ પોટલી ખોલીને ખાવા બેઠો ત્યાં વહેંતીયો આવ્યો : ડમ ડમ ડમાક ! ડમ ડમ ડમાક !

એ ભાઈ તું શું ખાવાનું લાવ્યો છે ? મને પણ આપીશ ?

ડમ ડમ કહે : મારી માએ તો મને શીરા જેવી ખીચડી, દૂધપાક જેવી છાશ અને પુરી જેવો રોટલો બાંધી આપ્યો છે. ચાલોને આપણે બેય ખાઈએ.

વહેંતીયો કહે : અરે વાહ ! ચાલો ત્યારે આપણે શીરો-પુરી અને દૂધપાક ખાઈએ.

ડમ ડમે પોટલી ખોલી તો અંદરથી સૂકો રોટલો, કાચી-પાકી ખીચડી અને ખાટી છાશની જગ્યાએ સરસ મજાના શીરો-પુરી અને દૂધપાક નીકળ્યા !

બંનેએ પ્રેમથી, આનંદથી ખાધું.

પછી વહેંતીયો કહે : પેલું સુકું ઝાડ છે તેને કાપીને ઘરે લઈ જા. ડમ ડમ તો જેવું લાકડું કાપવા ગયો તો ઝાડની બખોલમાંથી સોનાના સીકા ભરેલો ઘડો મળ્યો ! તે તો ઘડાને માથા પર મૂકી 'ડમ ડમ ડમાક ! ડમ ડમ ડમાક !' કરતો ઘેર ગયો.

ઘરે મા-બાપ અને બંને ભાઈઓએ તેને પ્રેમથી આવકાર આપ્યો અને સૌ સાથે મળીને નાચતાં નાચતાં આનંદથી ગાવા લાગ્યા.

ડમ ડમ ડમાક ! ડમ ડમ ડમાક !

ડમ ડમ ડમાક ! ડમ ડમ ડમાક !

ડમ ડમ ડમાક ! ડમ ડમ ડમાક !

મીઠાઈની મિજબાની

એક હતો રાજા. તેને મીઠાઈ બહુ ભાવે. રાજાના મહેલમાં રોજ જાત જાતની મીઠાઈ બને. તેની સુગંધ આખા નગરમાં ફેલાઈ જાય.

ગામના છેડે આવલા કુંભારવાડામાં ઉકો ઉંદરડો રહે. તેને એક દિવસ મીઠાઈની સુગંધ આવી. ઉકાના મોંમાં પાણી છૂટ્યું અને એ તો એનાં સગાવહાલાં અને ભાઈબંધોને લઈ પહોંચ્યો રાજાના મહેલમાં. ઉંદરસેના ચૂંચું કરતી જાય અને મીઠાઈ ખાતી જાય. રાજા તો જોતો જ રહી ગયો, અને આટલા બધા ઉંદર જોઈ ખૂબ મુંઝાઈ ગયો. તેણે વિચાર કરીને ગામના ડાહ્યા માણસોને બોલાવ્યા અને પૂછ્યું, “આ ઉંદરસેના ને કેવી રીતે મહેલની બહાર કાઢવી?” ડાહ્યા માણસોએ કહ્યું, “ઉંદર કાઢવા બિલાડાં બોલાવો. બિલાડાં જોઈને ઉંદર ભાગશે.”

રાજાએ નોકરોને હુકમ કર્યો અને નોકરો તો ગામના ખૂણે ખાંચરેથી બિલાડીઓને મહેલમાં પકડી લાવ્યા. મ્યાં...ઉ મ્યાં...ઉ કરતી બિલાડીઓ આવી પહોંચી. બિલાડીઓને જોતાં જ ઉંદરો તો ભાગી ગયા.

બિલાડીઓને તો મહેલમાં મઝા જ મઝા. રાજાના ગાદી તકિયે બેસે, આજોડે ને બધે લહેરથી હરે ફરે. રાજા વળી મુંઝાયો.

રાજાએ બિલાડીને કાઢવા કૂતરાં મંગાવ્યા. ઘોળિયાં ને કાળિયાં, જાડિયા ને પાડિયાં. ભસતાં ને હાઉવાઉ કરતાં કૂતરાંઓને જોઈ બિલાડાં તો નાઠાં. પછી તો કૂતરાંઓ મહેલમાં જ રહી પડ્યાં. ખાચ-પીએ ને રાજાના ગાલ ને પગ ચાટે. રાજા તો હેરાન હેરાન થઈ ગયો.

કૂતરાંથી બચવા રાજાએ વાઘ બોલાવ્યા. પીળા-કેસરિયા રંગ પર કાળા ચટાપટાવાળા વાઘ આવ્યા. ત્રાડ પાડતા આવ્યા. કૂતરાંઓ તો બે પગ વચ્ચે પૂંછડી દબાવી જાય ભાગ્યાં... જાય ભાગ્યાં.

વાઘ તો રાજાના મહેલમાં જ રહી પડ્યા. ખાચ પીએ ને મોજ કરે. રાજાને થયું આનાથી કેમ છૂટાય ?

રાજાએ સિંહ બોલાવ્યા. જંગલના રાજા માથાં ડોલાવતાં ને કેશવાળી ફંગોળતાં મોટી મોટી ગર્જનાઓ કરતા આવ્યા. સિંહ તો વાઘને છેક ગામની બહાર નસાડી આવ્યા.

હવે તો સિંહભાઈઓને થયું અમે જ મહેલના રાજા છીએ. એટલે એ સિંહાસને બેસે, રાજાના પલંગમાં સૂઈ જાય અને રાજાની થાળીમાંથી જ જમી જાય.

રાજાને થયું હવે શું કરવું ? સિંહ તો વનનો રાજા. તેને કોણ ભગાડી શકે ? ત્યાં તો ઉકો ઉંદરડો આવ્યો. કહે, ‘સિંહને તો અમે ભગાડી લઈશું - તમે અમને શું અપશો ?’ રાજા કહે, “તમને પેટભરીને મીઠાઈઓની મિજબાની આપીશ.” અને ઉકો ઉંદરડો પોતાની સેના લઈને આવી પહોંચ્યો. ઉંદરો સિંહના કાન-નાક માં પેસી જાય, પેટ ઉપર-પગ ઉપર ગલગલીયાં કરે, પૂંછડી અને મૂછ ખેંચે અને સિંહ પકડવા જાય તો દરમાં

સંતાઈ જાય ! સિંહ તો હેરાન હેરાન થઈ ગયા અને જીવ લઈને નાઠા.

રાજા ખુશ ખુશ થઈ ગયો. બધા ઉંદરડાને પેટ ભરીને તેણે મીઠાઈઓ ખવડાવી અને ઈનામ આપ્યું. ઉંદરસેના પણ રાજી રાજી થઈ પોતાના ઘેર ગઈ. રાજા પણ ખુશ અને ઉંદરો પણ ખુશ. સૌએ ખાધું પીધું ને રાજ કર્યું.

બિલાડીના ગાળે

દાંડ કોણ જાંદજો ?

સહુથી મોટો ધર્માત્મા

એક રાજાને ચાર દિકરા. રાજા કહે તમારામાંથી જે સૌથી મોટા ધર્માત્માને લઈ આવશે તેને હું મારા પછી રાજા બનાવીશ. ચારે કુંવરો ચારે દિશામાં ગયા.

મોટા કુંવર એક શેઠજીને લઈ આવ્યો. શેઠજી હજારો રૂપિયાનું દાન કરતા, તળાવ-કૂવા ખોદાવતા, સદાવ્રત ચલાવતા અને કથા-કિર્તન સંભાળતા. રાજાએ શેઠનો આદર-સત્કાર કરી તેમને રવાના કર્યા.

બીજો કુંવર એક બ્રાહ્મણને લાવ્યો. ચારે ધામની યાત્રા કરેલી. કાયમ એક ટંક જમે. નિયમિત સંન્યા-પૂજા-જપ-વ્રત કરે. રાજાએ બ્રાહ્મણને દાન-દક્ષિણા આપી વિદાય કર્યા.

ત્રીજો કુંવર એક સાધુને લઈ આવ્યો. સાધુ મોટા જટાધારી. આંખો બંધ કરી સમાધિ લગાવી બેસી ગયા. મોટા તપસ્વી, ભૂત-ભવિષ્યના જાણકાર. રાજાએ સાષ્ટાંગ દંડવત પ્રણામ કર્યા.

સૌથી નાનો કુંવર એક સાધારણ ખેડૂતને લઈ આવ્યો. સીધો સાદો માણસ. મહેનતનો રોટલો ખાય. ગાય-બદળની સારી કાળજી લે. મા-બાપની ચાકરી કરે. રાજા કહે, આ જ સૌથી મોટો ધર્માત્મા. રાજાએ ઉત્તમ મનુષ્ય શોધી લાવવા બદલ નાના કુંવરને રાજા બનાવ્યો. ખાધું પીધું ને...

ખાઉધરો ઉંદર

એક હતું ગામ. એ ગામમાં બે ઉંદર રહેતા હતા. એકનું નામ ચંદુ અને બીજાનું નામ મંદુ. બંને જણા સાથે રમે, સાથે જમે અને સાથે ફરે.

એક દિવસની વાત છે. ચંદુ અને મંદુ છાનામાના ચૂં ચૂં ચૂં કરતા અંધારામાં નીકળ્યા. બંનેને ખૂબ ભૂખ લાગી હતી. પહેલા એ પશા પટેલના ખેતરમાં ગયા. પશા પટેલના ખેતરમાંથી તો તેમને કાંઈ ખાવાનું ન મળ્યું. પશા પટેલ તો પોતાના ખેતરમાં જે પાકયું હતું તે બધું ખજામાંથી ઘરે લઈ આવ્યા હતા.

પછી તો ચંદુ અને મંદુ ચૂં ચૂં ચૂં કરતા ઉપડ્યા આંગણવાડીમાં. ઉઘાડી રહી ગયેલી બારીમાંથી અંદર પેઠા. તેમને એમ કે આંગણવાડીના બાળકોએ નાસ્તો કરતી વખત બધું ઢોળ્યું હશે તે આપણે ખાઈશું. પણ તેમને તો ત્યાંય કાંઈ ન મળ્યું. બાળકોએ નાસ્તો કરતી વખતે ન ઢોળાય તેનું બરાબર ધ્યાન રાખ્યું હતું અને આંગણવાડીના તેડાગરબહેને સરસ સફાઈ કરી હતી. ચંદુ અને મંદુ તો ભૂખ્યાના ભૂખ્યા!

તેઓ ચૂં ચૂં ચૂં કરતા બહાર આવ્યા તો સામે મગનલાલ મીઠાઈવાળાની દુકાન દેખાઈ. ચંદુ ને મંદુ તો ખુશ ખુશ થઈ ગયા. દોડતા દોડતા દુકાન પાસે પહોંચ્યા પણ મગનલાલ મીઠાઈવાળા ત્રણ ચાર દિવસથી બહારગામ ગયેલા હતા એટલે બારી-બારણા બધું જ બરાબર બંધ કરીને ગયેલા. ચંદુ-મંદુ ચારે તરફ ચૂં ચૂં ચૂં કરતા ફરવા લાગ્યા અને અંદર જવાનો રસ્તો શોધવા લાગ્યા. તેમણે તપાસ કરી તો એક દરવાજામાં નાનકડું કાણું હતું. ચંદુ-મંદુ તો આનંદમાં આવી ગયા અને જેમ તેમ કરીને એ નાનકડા કાણાંમાંથી અંદર પેઠા.

અંદર તો મઝા જ મઝા. જાતજાતની મીઠાઈઓ અને જાતજાતના ફરસાણ. લાડુ, બરફી, પેંડા, જલેબી, હલવો, ગાંઠીયા, ભજ્યાં, ચેવડો, ખમણ, સેવ બંને ઝાપટવા લાગ્યા.

થોડીવાર થઈને ચંદુ કહે - માનું તો પેટ ભરાઈ ગયું છે. ચાલ હવે જઈએ. મંદુ કહે - થોડું ખાઈ લઉં. પછી જઈએ. થોડીવાર પછી ફરી ચંદુએ કહ્યું - ચાલ ને હવે મોડું થાય છે. મંદુ કહે - મને મીઠાઈ બહુ ભાવે છે. કોણ જાણે ફરી ક્યારે ખાવા મળશે. થોડી વધારે ખાઈ લેવા દે ને. ફરી થોડીવાર થઈને ચંદુ કહે ચાલને હવે. બહુ ખાઈશ તો જાડો થઈ જઈશ અને પેલા કાણાંમાંથી બહાર નહીં નીકળી શકે! મંદુ કહે - તારે જવું હોય તો જા મારે તો હજી ખાવું છે.

ચંદુ તો બહાર નીકળી ગયો. મંદુએ ખાવાનું ચાલુ જ રાખ્યું. અને ધીરે ધીરે તે તો મોટો ને મોટો થતો ગયો. ખૂબ ખાધું, ખૂબ ખાધું, ખૂબ ખાધું અને જાડો પાડો ભીમ જેવો થઈ ગયો. તેને થયું ચાલ હવે ચંદુ મારી રાહ જોતો હશે બહાર જાઉં. તે કાણાં પાસે આવ્યો પણ કાણું તો નાનું હતું અને તે તો જાડો ભીમ જેવો થઈ ગયેલો. ઘણી મહેનત કરી પણ બહાર નીકળી જ ન શકે ને! તેણે ચંદુને બૂમ પાડી ને કહ્યું હું મારી પૂંછડી

પહેલા બહાર કાઢું છું. તું તેને ખેંચજે અને હું પણ ચારે પગથી ઊંધો ધક્કો મારવા મહેનત કરીશ. ચંદુએ જોરથી પૂંછડી ખેંચી તો કટાક... પૂંછડી તૂટી ગઈ અને બાંડો મંદુ દુકાનમાં ને દુકાનમાં!

હવે તો મંદુ મુંઝાયો. ખૂબ તાકાત લગાડી, રડ્યો. ધમપછાડા કર્યા પણ તેનું કાંઈ ન ચાલ્યું.

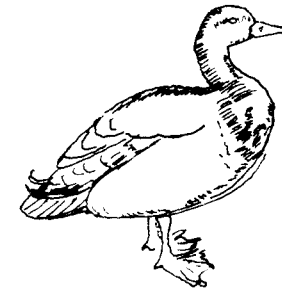
તેને થયું હવે તો ખાધા-પીધા વગર બેસી રહું. પહેલે દિવસે થોડો દુબળો પડ્યો પણ કાણાંમાંથી ન જ નીકળી શક્યો. બીજે દિવસે પણ તેણે જાત જાતની મીઠાઈ, ફરસાણ અંદર પડેલા હતા પણ કાંઈ ન ખાધું. એટલે ફરી થોડો દુબળો પડ્યો. ત્રીજો દિવસ ઉગ્યો. સામે જાત જાતની મીઠાઈ અને ફરસાણ પડેલ હતું. તેણે તો તેની સાથે પણ ન જોયું અને સીધી કાણાં તરફ દોટ મૂકી. જેમ તેમ મહામુસીબતે કાણાંમાંથી બહાર નીકળ્યો. ચંદુ તેની રાહ જ જોતો હતો. બંને જણા નાચતા-ફૂદતાં પોતાને ઘેર ગયા.

ખાધું પીધું ને રાજ કયું

બતક બચ્યાં પ્યારાં પ્યારાં

રામુ અને બતકની દોસ્તી. સાથે રમે જમે અને ફરે. એક વખત બતકે ત્રણ ઈંડાં મૂક્યાં. બતક અને રામુ આનંદમાં આવી ગયા. ત્રણ બચ્યાં થયાં. સરસ મજાનાં નામ પાડ્યા. પણ બચ્યાં જન્મથી જ ખેપાની. ક્રિકેટ રમતાં કાચ તોડ્યો. કોઠારમાં જઈ અનાજ બગાડ્યું..... તોફાનોનો પાર નહીં... રામુએ ગુસ્સામાં તેમને ઘરની બહાર કાઢી મૂક્યાં. તેને થયું: આ ત્રણે બચ્યાંને વેચી દઉં તો પૈસા મળે, બતક બચ્યાં ગભરાઈ ગયાં. ઝટપટકામે લાગ્યાં. ઝાડને પાણી પાધું. ઘર વાળી ચોખ્ખું કર્યું. સરસ મજાની રસોઈ બનાવી. રામુ રાજી રાજી થઈ ગયો. બતક બચ્યાંને વેચવાનો ઈરાદો માંડી વાળ્યો. ખાધું પીધું ને....

એટલે રોટલો તૈયાર ?

એક હતું ગામ. તેમાં એક ખેડૂત રહે. ખૂબ મહેનત કરે. એક દિવસ એ ખેડૂત ખેતરમાં કામ કરીને થાકી ગયો. એટલે ઝાડ નીચે બેઠો. થોડો આરામ કરીને રોટલો અને છાશ ખાવા બેઠો.

એટલામાં દડુક દડુક કરતાં એક સસલાભાઈ આવ્યા. સસલાભાઈને તો ભૂખ લાગેલી. તે ખેડૂતભાઈને કહે - 'હેં ખેડૂતભાઈ તમે શું ખાવ છો?' ખેડૂત કહે, 'રોટલો. સસલાભાઈ, તમારે ચાખવો છે?' સસલાભાઈ કહે, 'હા, ચખાડોને!' ખેડૂતભાઈએ રોટલાનો ટુકડો આપ્યો. સસલાભાઈ તો ખુશ થતાં જાય ને ખાતાં જાય. ખાતાં જાય અને ખુશ થતાં જાય. સસલાભાઈ કહે, 'હેં ખેડૂતભાઈ આ રોટલો ક્યાંથી જડે? રોટલો હોય કે બને?' ખેડૂતભાઈ કહે, 'એ તો બનાવવાં પડે.' સસલાભાઈ કહે, 'હેં ખેડૂતભાઈ તમે રોજ રોટલા ખાવ?' ખેડૂતભાઈ કહે, 'હા અમે તો રોજ રોટલા ખાઈએ.' સસલાભાઈ કહે, 'તો મને પણ રોટલો બનાવવાની રીત શીખવાડોને!'

ખેડૂતભાઈ કહે, 'જુઓ સસલાભાઈ, પહેલાં ખેતર ખેડવાનું.'

સસલાભાઈ કહે, 'એટલે રોટલો તૈયાર ?'

ખેડૂતભાઈ કહે 'અરે સાંભળો તો ખરા. ખેતર ખેડી તેમાં દાણા વાવવા પડે.'

સસલાભાઈ કહે, 'એટલે રોટલો તૈયાર ?'

ખેડૂતભાઈ કહે, 'એમ કંઈ રોટલો તૈયાર ન થઈ જાય. પછી તો પાણી પાવું પડે. એટલે દાણામાંથી ફણગા ફૂટે અને છોડ તૈયાર થાય.'

સસલાભાઈ કહે, 'એટલે રોટલો તૈયાર ?'

ખેડૂતભાઈ કહે, 'અરે સસલાભાઈ, એમ કાંઈ રોટલા સસ્તામાં પડ્યા છે. નિદામણ કરવું પડે. છોડ મોટા થાય એટલે ડુંડા આવે. તેમાં દાણા ભરાય. પછી તેને લણવા પડે.'

સસલાભાઈ કહે, 'એટલે રોટલો તૈયાર ?'

ખેડૂતભાઈ કહે, 'જો પાછા ! તમે બહુ ઉતાવળા ! પછી તો ખળામાં ડુંડા પીલવા પડે, પછી દાણા છૂટા પડે તેને ઉપણવા પડે અને સાફ કરી ઘંટીમાં દળવા પડે...'

સસલાભાઈ કહે, 'એટલે રોટલો તૈયાર ?'

ખેડૂતભાઈ તો હસી પડ્યા. તે કહે, 'સસલાભાઈ હવે થોડી જ વાર છે. હમણાં રોટલો તૈયાર થઈ જશે ! જુઓ પછી લોટ બાંધવો પડે, રોટલો ઘડવો પડે, ચૂલો સળગાવી તેને શેકવો પડે.'

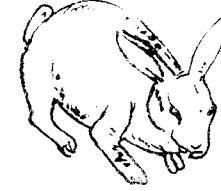
સસલાભાઈ કહે, 'એટલે રોટલો તૈયાર ?'

ખેડૂતભાઈ કહે, 'હા, એટલે રોટલો તૈયાર.'

બોલો રોજ રોટલા ખાવા હોય તો ચાલો મારી સાથે ખેતર ખેડવા.' સસલાભાઈ કહે, 'ખેડૂતભાઈ આપણું કામ નહીં. આટલી બધી મહેનત અને આટલી બધી વાર.'

ખેડૂતભાઈ કહે, 'તો જાવ સસલાભાઈ, ઘાસ ખાવ અને ક્યારેક રોટલો ખાવાનું મન થાય તો આવજો. હું તમને ખવડાવીશ બસ.'

સસલાભાઈ તો ખુશ થતાં દડુક દડુક કરતાં ઉપડ્યા અને ખેડૂતભાઈ તો કામે લાગ્યા. ખાધું પીધું ને રાજ કર્યું !

લાવરી અને બરયાં

એક ખેતરમાં લાવરીએ માળો બાંધ્યો. બરયાં મૂકીને ચણવા જાય. પાક તૈયાર થાયો. ખેડૂતે તેના પુત્રને કહ્યું : સગાંવહાલાંને કહી આવજે કાલે આપણે બધાં લણણી કરીશું. બરયાં ગભરાયાં. માને બધી વાત કરી. મા કહે, કંઈ થવાનું નથી. બીજે દિવસે ખેડૂત આવ્યો પણ કોઈ સગાં આવ્યાં જ નહીં. ખેડૂત કહે, કાલે આડોશી - પાડોશીને કહેજે લણણી કરવા આવે. બરયાંએ લાવરીમાને વાત કરી, મા કંઈ ન બોલી. ત્રીજે દિવસે ખેડૂત કહે, આજે કોઈ પડોશી ન આવ્યા. કાલથી આપણે બેઉ લણણી શરૂ કરી દઈશું. બરયાંઓએ માને ખેડૂતની વાત કરી. લાવરીએ તરત જ પોતાનાં બરયાં પીઠ પર લીધાં અને સલામત સ્થળે જતી રહી.

પારકાના ભરોસે કામ થાય નહીં. 'પારકી આશા સદા નિરાશા!'

એન્ડુકલીઝ

ગુલામ એન્ડુકલીઝ. વેઠથી થાક્યો. લાગ જોઈને ભાગીને જંગલમાં ગયો. સિંહ મળ્યો. સિંહ લંગડાતો હતો. એન્ડુકલીઝે તેના પગમાંથી કાંટો કાઢી, પાટા બાંધી આપ્યો. ગુલામની શોધ ચાલી. પકડાયો. રાજાએ સજા કરી — ભૂખ્યા સિંહ સામે છોડવાની. ભૂખ્યા સિંહ ગર્જના કરતો આવ્યો. એન્ડુકલીઝના પગ પાસે બેસી ગયો. આશ્ચર્ય... ગુલામે વાત કહી ! પગમાંથી કાંટો કાઢ્યાની. રાજાને પશ્ચાતાપ અરે ! પશુ પણ ઉપકારનો બદલો વાળે છે જ્યારે માણસ? ગુલામને છોડી મૂક્યો

ઠાકોર અને રંગલો

(ઘણે દિવસે ઠાકોર પરદેશથી પાછા ફરે છે. રંગલો નોકર તેમની સામે જાય છે. બંને ભેગા થાય છે, તેથી ખુશ થઈ હળેમળે છે. પછી ઠાકોર રંગલાને ઘરબાર વગેરેના ખબરઅંતર પૂછે છે.)

ઠાકોર : કેમ રંગલા ! ઘરના શા ખબર છે ?

રંગલો : સારા ખબર છે, ઠાકોર !

ઠાકોર : છે તો સૌ હીમખીમ ને ?

રંગલો : (જરા મોળું બોલે છે) હા...

ઠાકોર : કેમ જરા મોળું ભણે છે ? છે તો સૌ હીમખીમ ને ?

રંગલો : (અચકાતો બોલે છે.) હા, પ...ણ એક જરા...ક કહેવાનું છે ?

ઠાકોર : તું તો બધાં હીમખીમ કહે છે, ને વળી કહેવાનું શું છે ?

રંગલો : કાંઈ નહિ... એ તો આપણો બાજિયો કૂતરો મરી ગયો.

ઠાકોર : અરરર ! બાજિયો કૂતરો ? મોટો સિંહ જેવો શૂરો ! હરણી જેવો ઉતાવળો ! હાથી જેવો મસ્ત ! અરે - એ મરે જ શેણે ?

રંગલો : હા, બાપુ ! મરે એવો તો નો 'તો, પણ આપણી હરડી ઘોડીનાં હાડકાં કરડીને મૂઓ ?

ઠાકોર : (ચિડાઈને) અરે બેવકૂફ ! બોલ્યો શું ? ઘોડીને શું થયું ?

રંગલો : ઘોડી બિચારી મરી ગઈ...

ઠાકોર : અરે - તું તો જરાક કેતો તો, ને આ બધું ક્યાંથી નીકળ્યું ? બોલ તો ખરો ! ઈ-પંચકલ્યાણી, રેવાળ ચાલની, ફૂંકે ગાઉ દોડનારી મારી વા'લી હરડી સાથી મૂઈ ?

રંગલો : એમાં કાંઈ મનમાં ન લગાડવું, ઠાકોર ! જેવી ઈશ્વરની મરજી !... ઘોડી તો ખડ ને ચંદી વિના મરી ગઈ, બાપુ !

ઠાકોર : અરે, મૂખા ! ખડની ગંજીઓ અને ચંદીનાં કોઠારિયાં ભરી મૂક્યાં હતાં, તે ક્યાં ગયાં ?

રંગલો : એ બધાં તો આઈમાનાં કારજમાં વપરાઈ ગયાં...

ઠાકોર : અરરર ! આ તે શો ગજબ ! આઈમા મૂખાં ? મારા ઘરનું નાક ! સુખનું કારણ ને દુઃખનો વિસામો ! એને તે શું થયું ?

રંગલો : આઈમા તો કુંવરને દુઃખ મૂખાં ?

ઠાકોર : એલા ગમાર ! કુંવરને એવડું તે કેવડું દુઃખ કે સમૂળગાં આઈ મૂખાં ?

રંગલો : કુંવરનું દુઃખ કાંઈ ઓછું કહેવાય ? ઠાકોર ! આઈમા તો કુંવરની પાછળ જૂરી જૂરીને ગયાં...

ઠાકોર : હાય, હાય ! મારો કુળદીપક કુંવર ગયો ? કહે તો ખરો - એ શી રીતે મૂખો ?

રંગલો : બાપુ ! કુંવર તો ધાવણ વગર મૂખો....

ઠાકોર : અરે મોકાણિયા ! ભસ તો ખરો ! શું ઠકરાણાંએ ધવરાવ્યો નહિ તેથી મૂખો ?

રંગલો : બાપુ ! ઠકરાણાં હોય ત્યારે ને ? એ તો સૌથી પહેલાં મૂખાં...

ઠાકોર : અરરર ! ઠકરાણાં શાથી મૂખાં ?

રંગલો : કોગળિયું થયું ને મરી ગયાં...

ઠાકોર : અરેરે ! આ તો કોઈ ન રહ્યું ! ત્યારે હવે ઘર કોણ સંભાળતું હશે ?

રંગલો : બાપુ ! ઘર સાચવવા જેવું નથી રહ્યું. એ તો એક દિવસ લાલબાઈએ સરખું કરી નાખ્યું છે...

ઠાકોર : અરે પ્રભુ ! અરે રામ ! ગજબ થયો !

(ઠાકોર પોકે પોકે રડે છે. નોકર તેને છાના રાખે છે.)

- ગિરુઆઈ

બાળ નાટક ઝિંદાબાદ

શ્રી હસમુખ બારાડી લખે છે કે નાટક અને તેમાંય બાળનાટક - અઘરો સાહિત્ય કલાપ્રકાર છે, અને એ તો રજૂઆત પામે ત્યારે જ નિવડ્યો ગણાય. તેમની વાત જેટલી સાચી છે તેટલી જ સાચી એ વાત પણ છે કે બાળકો સ્વભાવે જ નાટકીયા હોય છે. અને એક વખત કહી દઈએ કે, મ્યાઉં મ્યાઉં કરતી બિલાડીઓ આવી અને ઉંદરડા ચું ચું ચું કરતા નાઠા તેવું દેશ્ય ભજવવાનું છે એટલે જોઈલો રંગમંચ પરની ધમાલ.

એવી બાળ વાર્તાઓનું નાટ્ય રૂપાંતર સહેલાઈથી થઈ શકે છે કે જેમાં પ્રાણી-પક્ષીઓ, ગીત-જોડકણાં કે રમૂજ પ્રસંગો આવતા હોય. પ્રહસનો - હાસ્યનાટકો ભજવવા કે પછી શૌર્યસભર ઐતિહાસિક દેશભક્તિના નાટકો ભજવવા બાળકોને વિશેષ ગમે છે. જ્યારે બાળકો અભિનય કરતાં હોય છે ત્યારે પોતે જ જાણે તે પાત્ર હોય એવો ભાવ અનુભવતા હોય છે અને તેથી જ અભિનયમાં ખુબ સ્વાભાવિકતા આવે છે. વાર્તાઓ ભજવવાથી તેમનું અભિવ્યક્તિ કૌશલ્ય ખીલે છે અને અભિનય કલાનો વિકાસ થાય છે.

આ પુસ્તિકામાં પસંદ કરેલી વાર્તાઓમાંથી ભલી ઉંદરડી, એટલે રોટલો તૈયાર, મીઠાઈની મિજબાની, ભૂખી કીડી જેવી વાર્તાઓ બાળકોએ ઉત્સાહથી ભજવી બતાડી છે.

સર્જનાત્મક નાટક

કેટલીક આનંદદાયક પ્રવૃત્તિઓ

બાળકની અભિવ્યક્તિ કલા ખીલી ઉઠે, તેનો સંકોચ દૂર થાય અને પોતે ઝડપથી સર્જનાત્મક રીતે વિચારતું થાય; નેતૃત્વ આપી શકે અને અનુસરણ કરી શકે, લઘુતા કે ગુરુતાગ્રંથીમાંથી મુક્ત થાય, સહકારની ભાવના વિકસી શકે તે દૃષ્ટિએ કેટલીક આનંદદાયક પ્રવૃત્તિઓ અહીં આપી છે.

સર્જનાત્મક નાટક પ્રવૃત્તિ એ શિક્ષણનું એક અસરકારક હથિયાર બનતું જણાય છે, અને શિક્ષક-વિદ્યાર્થીના કે વિદ્યાર્થીઓના પરસ્પરના સંબંધમાં ગુણાત્મક પરિવર્તન લાવવાની સંભાવના ધરાવે છે.

અહીં કેટલીક રસપ્રદ પ્રવૃત્તિઓ આપી છે.

(૧) અરિસાનું પ્રતિબિંબ બનો :

બે બાળકો સામ સામા બેસે. એક બાળક જેમ કરે તેમ તેની સામે બેઠેલ બાળક અરિસામાં જે રીતે પ્રતિબિંબ અનુસરે તે રીતે ક્રિયા કરે. પાંચ-સાત મિનિટ પછી બીજો બાળક જેમ કરે તેમ પહેલો બાળક અરિસાનું પ્રતિબિંબ બને.

(નોંધ : શરૂઆતમાં ધીમે ધીમે ક્રિયાઓ કરે અને અરિસામાં જેવું થતું હોય તેવું કરવું હોય તો પહેલો બાળક ડાબો હાથ ઉંચો કરે તો બીજા બાળકે જમણો હાથ ઉંચો કરવો પડે તે બાબત પર ધ્યાન ખેંચવું. અવાજ કાઢવાના કે બોલવાનું નથી એક બીજાને અડવાનું પણ નથી.)

(૨) મૂર્તિ:

જ્યાં સુધી તાલ વાગે ત્યાં સુધી બધા બાળકો મુક્ત રીતે હરે ફરે. તાલ બંધ થતાં બધા જ્યાં જેમ હોય તેમ મૂર્તિની જેમ સ્થિર થઈ જાય.

(૩) ગુરુ-ચેલાની રમત :

ગોળાકાર બધા ઉભા રહે. એક જે રીતે અભિનય કરે તે જ રીતે તેની બાજુવાળો અભિનય તેની સામે જોઈ કરે. પછી થોડા ફેરફાર સાથે તેની બીજા બાજુએ રહેલા મિત્રને શીખવડે. (પોતે ચેલો હતો - તે ગુરુ બને.) ત્રીજો તે શીખે - તે પ્રમાણ કરે પછી તેમાં નવું કાંઈક ઉમેરી- ફેરફાર કરી તેના પછીના મિત્રને કરાવે.

(૪) અભિનય ચાલ: ગોળાકાર બધા ચાલે. કોઈ એક શરૂઆતમાં આગેવાની લઈ જે પ્રમાણે અભિનય સાથે ચાલે તે પ્રમાણે બધા ચાલે. પછી વારાફરતી નેતૃત્વ બદલાતું જાય અને બધા તેને અનુસરતા જાય.

(૫) અભિનય વાર્તા-સાંકળ : ગોળાકાર બધા ઉભા રહે. કોઈ એક વચ્ચે આવી કાંઈક પ્રવૃત્તિ/અભિનય કરે. બીજું કોઈ પણ આવી તેની સાથે જોડાય - પ્રશ્ન પૂછે, વાત કરે. એવામાં વળી ત્રીજો આવે અને વાનચિત્તને નવો વળાંક કે દિશા આપે. ધીરેથી પહેલો ખસી જાય અને પોતાના સ્થાને જતાં રહે. ચોથી વ્યક્તિ આવી કાંઈક નવું

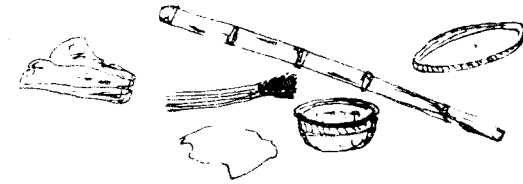
ઉમેરે કે વાર્તા આગળ ચલાવે... આમ અભિનય વાર્તા - નાટક ભજવાનું જાય. બોલવાની છુટ રાખી શકાય.

(૬) અજાણી ભાષામાં જાણીતી વાતો : સામ સામે બે જણ બેસી ગરબડીયા - અર્થ વગરની - શબ્દ-અક્ષરો - વાક્યોની ભાષામાં હાલપણ ભરેલી વાતો કરે અને બોલનારને કે સાંભળનારને બેમાંથી કોઈને પણ એક-બીજાની વાતો ન સમજાતી હોય તો પણ પ્રશ્ન પૂછતા હોય, સમજતા હોય, સંમત થતા હોય, વિરોધ કરતા હોય તેવો અભિનય કરે! આ પ્રવૃત્તિ પાંચ-સાતના જૂથમાં પણ કરી શકાય અને સૂચવી શકાય કે રમૂજી દુચકા કહેતા હો તે રીતે વર્તો. ગંભીર ચર્ચા કરતા હો તે રીતે વર્તો. ભારે દુઃખ આવી પડ્યું હોય અને રડતાં-છાનાં રાખતાં હો તે રીતે વર્તો. વાતો કરતાં કરતાં ઝઘડો થઈ જાય અને સમાધાન થતાં શાંત પડી જઈ ફરી નાચો-કુદો-આનંદો તેમ કરો... વગેરે....

અલબત્ત આ બધું ન સમજાતી ભાષા સાથે થશે.

(૭) એક વસ્તુના અનેક ઉપયોગ :

વચ્ચે દુવાલ, લાકડી, ઝાડુ, કાગળનો ટુકડો, દોરડું, થાળી વગેરે વસ્તુઓ મુકો. કોઈએ પણ સ્વેચ્છાએ વારાફરતી આવીને વચ્ચે મુકેલી કોઈ પણ એકાદ કે વધુ વસ્તુનો ઉપયોગ કરી અભિનય કરવાનો હોય છે.

ડાકૂ બન્યો પ્રધાન

એક ડાકૂ લૂંટફાટનો ધંધો. એક વખત મંદિરમાં જ ચારી કરવા ગયો. મહાત્મા કથા કરતા હતા. કથા સાંભળતાં થયું - કોઈક નિયમ લેવાં જોઈએ. સાધુને કહે : ચોરીલૂંટફાટ તો નહીં છૂટે શું નિયમ લઉં ? મહાત્મા કહે : સાચું બોલજે, સત્યનો જય થાય છે. નિયમ તો લીધો, પાળવો કેમ ? થયું-છેલ્લી વખત મોટી જ ચોરી કરી લઉં. રાજમહેલમાં પહોંચ્યો. ચોકીદાર કહે કોણ છે ? તેણે કહ્યું 'ડાકૂ'. ચોકીદારને થયું રાજાનો જ માણસ હશે - નારાજ થઈને ઉધો જવાબ આપ્યો હશે. જવા દીધો. વળતાં માથા પર મોટી પેટી લઈને નીકળ્યો. ચોકીદારે પૂછ્યું : શું છે ? કહ્યું : હિરા અને જવેરાત - ચોકીદાર હસી પડ્યો અને તેને જવા દીધો. સવારે રાજમહેલમાં ધમાલ મચી ગઈ. ચોકીદારે રાતની ઘટના કહી. રાજાને આશ્ચર્ય થયું. ચોર પકડાયો. સાચી વાત કહી દીધી. રાજા પ્રસન્ન થયો અને તેને પ્રધાન બનાવ્યો. પ્રામાણિકતાથી કામ કર્યું. રાજાનો પ્રિયપાત્ર બન્યો. ખાધું પીધું ને....

કાબર અને કાગડો

કાગડો અને કાબર બંને મિત્રો હતાં. બંનેએ સહિયારી ખેતી કરી હતી. એક દિવસ કાબર કહે કાગડાભાઈ, વરસાદ આવ્યો છે. ચાલો આપણે ખેતર ખેડવા જઈએ.

કાગડો કહે :

ઠાગાઠેયા કરું છું,

ચાંચૂડી ઘડાવું છું.

જાઓ કાબરભાઈ આવું છું.

કાબર કહે સારું ત્યારે, હું તો જાઉં છું. તમે ચાંચ ઘડાવીને વહેલા આવજો. પછી કાબર કહે કાગડાભાઈ, ખેતર ખેડાઈ ગયું. ચાલો હવે વાવણી કરીએ.

કાગડાભાઈએ તો ફરી ઉપર પ્રમાણે જ વાત કરી.

આમ વાવણી પછી નીંદણ, લણણી વગેરે કામોમાં કાગડાભાઈ એકનું એક બહાનું બતાવે છે. છેવટે ભાગ લેવા માટે બોલાવે છે ત્યારે કાગડાભાઈ તૈયાર થઈ જાય છે.

કાબરભાઈએ તો અનાજની બે સરખી ઢગલીઓ કરીકરી હતી. કાગડાભાઈ તો ઉડતા ઉડતા આવીને ઢગલી પર બેસી ગયા. કામ કરતી વખતે કાગડાભાઈ આખું વર્ષ ઠાગાઠેયા કરતા રહ્યા. જ્યારે કાબરભાઈએ મોટું મન કરી એકત્રીએ કામ કર્યું.

પડોશમાં કબૂતરનું ખેતર હતું. કબૂતરે કાબરભાઈને કહ્યું કે, તમે આખું વર્ષ કામ કર્યું છે, તમે શું કામ ભાગ આપો છો? ત્યારે કાબરભાઈએ જવાબ આપ્યો: એવું કંઈ થાય? હું તો બંનેના સરખા ભાગ કરીશ.

કાગડાભાઈને પસ્તાવો થયો. કાબરબહેનની માફી માગી અને કહ્યું કે હવેથી આવું નહીં કરું.

○ અવલોકન કરવાની કળા

એક ઊંટ ચોરાયું. માલિક જતાં આવતાં ને પૂછે. અનુભવી વૃદ્ધ મળ્યો - તેણે ચાર સવાલો પૂછ્યા - તેની પીઠ પર મધનો ડબ્બો હતો? બીજી તરફ ઘઉંનું બાયકું? એક આંખે કાણું? એક પગે ખોડું? - 'હા', લાવો મારું ઊંટ. વૃદ્ધ કહે મેં જોયું નથી. રાજા ને ફરિયાદ - ઉલટતપાસ થઈ વૃદ્ધ કહે અવલોકન મારી દેવ - શોખ - રસ્તે જતાં માખીઓ જોઈ - મધનાં ટીપાં જોયા. ઘઉંના દાણા વેરાયેલા જોયા - નીચે ત્રણ પગલાં જ પડેલાં એક તરફના ઝાડના પાંદડા જ ખવાએલા - તે પરથી પ્રશ્નો પૂછેલા - કલ્પના સાચી પડી - રાજાએ વૃદ્ધને છોડ્યો - સિપાઈઓ ઊંટ શોધી લાવ્યા - ખાધું પીધું.....

○ લાકડીનો ભારો ભાંગો

એક ખેડૂત - મરણ પથારીએ - ચાર દિકરા - અંદર અંદર લડ્યા - ઝઘડ્યા કરે - ખેડૂતને ભારે ચિંતા - દિકરાઓને પાસે બોલાવ્યા - પિતાના મૃત્યુ ટાણે ગળગળા થયા - બધી વાત માનવા તૈયાર - ત્રીસેક લાકડીનો ભારો બંધાવ્યો - તોડવા કહ્યું - ન તૂટ્યો - એક એક લાકડી છૂટી પાડી - તોડી - ટૂકડા થયા - પહેલાં કેમ ન તૂટી - ભેગી હતી - સંપથી રહો તો બળ મળે - છૂટા પડો તો બળ તૂટી જશે - બાપુને ચારે સંતાનોએ સંપનું વચન આપ્યું - પિતાએ સંતોષ સાથે જીવ છોડ્યો.

○ ભેંસ ભાગોળે છાશ છાગોળે

એક ગામ. પટેલ અને પટલાણી રહે. ભેંસ ખરીદવા વિચારે. પટેલ કહે : ભેંસ લઈએ તો વાપરતાં વધે તે દૂધ મારા ભાઈ-બહેનને મોકલશું. પટલાણી કહે : વલોણાંની છાશ તો મારે પિયર જ મોકલાવાની. પટેલ કહે : ના તો હું દૂધ ડેરીમાં ભરી દઈશ. પટલાણી કહે : તો હું રોટલા નહીં બનાવું. પટેલ - પટલાણી લઢી પડ્યા. ગામ આખું ભેગું થયું. કેમે શાંત પડે નહીં, કોઈના વાર્યા વળે નહીં. ત્યાં તો ડાહ્યાકાકા આવ્યા કહે : એ પટેલ તમારી ભેંસ મારા વાડામાં ધૂસી શાકભાજી ખાઈ ગઈ. પટેલ અને પટલાણી બંને ચમકી ગયા. કહે : હેં ! ક્યાં છે ભેંસ ? ભેંસ તો હજી અમે લીધી પણ નથી ! બધા બોલી ઊઠ્યા : ભેંસ ભાગોળે, છાશ છાગોળે અને ઘરમાં ઘસાધમ ! બંને શરમાયા. ખાધું પીધું ને....

શ્રી અનિરુદ્ધ તન્ના એક ભાવનાશીલ અને નિષ્ઠાવાન બાલપ્રેમી સંગીત શિક્ષક છે અને તેમનો અનુભવ અમને ગુજરાત નવી તાલીમ સંઘ દ્વારા યોજાતી બાલવાડી શિબિરો દરમિયાન થયેલો. આપણા શિક્ષણ અને સંસ્કારના ખજાનારૂપ રામાયણના ગ્રંથમાંથી શ્રવણ, શબરી, રામ-ભરત ભેટ જેવા ઉત્તમ પ્રસંગોને ગૂંથી લઈને તેમણે નૃત્યનાટિકાઓ લખી છે જે અહીં તેમાંથી બેના માત્ર મુદ્દાઓ આપેલા છે. તેના આધારે યોગ્ય વિસ્તાર કરી બાળકો પાસે નાટિકા ભજવાવી શકાય.

શ્રવણ

ઘરડાં આંધળાં મા ને બાપની કરતો સેવા તમામ
લાડકડો એક છોરો એવો શ્રવણ એનું નામ....

ઘરડાં આંધળાં મા-બાપની સેવા કરતો શ્રવણ વહેલો ઉઠી આંગળું વાળે છે,
પોતે સ્નાન કરી તુલસી ક્યારે દીવડો પ્રગટાવી પૂજા કરી લે છે, મા-બાપના દાતણ -
પાણી - સ્નાનની વ્યવસ્થા કરે છે અને પછી પ્રેમથી ઊઠાડે છે.

મા ને બાપ તો થરથર ધ્રુજે, ને થાતું ના કંઈ કામ
કરતો શ્રવણ સેવા તમામ....

મા - બાપને ભાવતાં ભોજન કરાવતો શ્રવણ તેમના વહાલભર્યા આશીર્વાદ
પામે છે. મા-બાપને સુવડાવી ચાદર ઓઢાડે છે અને પગ દાબે છે. પ્રેમથી ભજન પણ
ગાય છે.

મા-બાપને મરતાં પહેલાં એકવાર જાત્રા કરવાનું મન થાય છે પણ જવું
કેમ? શ્રવણ બંનેને કાવડમાં બેસાડી જાત્રા કરવા લઈ જવાની ભાવના વ્યક્ત કરે છે.
કાવડ તૈયાર કરી ઘરડાં મા-બાપને જાત્રા કરાવવા લઈ જાય છે.

ખભે કાવડને ઉપાડી એમાં મા-બાપને બેસાડી
જાત્રા કરવા શ્રવણ લઈ જાય.

વનવગડામાં વાતો કરતો જાય. પાણી પીવડાવે, ભાથું ખવડાવે, સ્નાન કરાવે,
રાત્રે સુવડાવી ચોકી કરે. ભજન ગાય. રસ્તામાં આવતાં મંદિરોમાં દર્શન કરાવે અને
મા-બાપની આંતરડી ઠારે.

એક વખત જંગલમાં ઝાડ નીચે મા-બાપને બેસાડી શ્રવણ પાણીની તપાસ
કરવા નીકળે છે. ત્યાં બીજી તરફથી શીકાર કરવા નીકળેલ રાજાના ઘોડાના ડાબલાનો
અવાજ સંભળાય છે. નદીકિનારે લોટામાં પાણી ભરતાં થયેલા અવાજથી તે રાજા
એમ માને છે કે કોઈ જાનવર પાણી પીવા આવ્યું છે. અવાજની દિશામાં તીર છોડે છે
- સનૂનૂન કરતું તીર શ્રવણની છાતીમાં વાગે છે.

શ્રવણની હે મા હે પિતાજીની ચીસથી તેના મા-બાપ કલ્પાંત કરે છે. રાજા
દશરથ શ્રવણને મા-બાપ પાસે લાવે છે અને પોતાના કૃત્ય બદલ માફી માગે છે.
શ્રવણના મા-બાપ કહે છે કે અમારું દુઃખ તો તમે જાતે અનુભવો તો જ સમજાય.
શ્રવણ ! બેટા શ્રવણ, ના જાપ જાપતાં માતા-પિતાનું પણ મૃત્યુ થાય છે. દશરથ પણ
અત્યંત દુઃખી થાય છે અને કહે છે હે પ્રભુ મારાથી કેટલી મોટી ભૂલ થઈ ગઈ ! કોણ
જાણે એના બદલ મને કેવી સજા મળશે !

શબરી

ડુંગર તળેટી નીચે ભીલ વાસમાં શબરીની ઝૂંપડીએ તોરણ બંધાય છે, આંગણે
સાથિયા પુરાયા છે, શબરીનાં લગ્નની તૈયારી ચાલે છે. શબરીની સહિયર મસ્ત બનીને
નાચે છે. મજાક-મસ્તી કરે છે. શબરીને પ્રેમથી રંગે છે. મહેમાનોની આવ-જા ચાલે છે,
કંકોતરી લખાય છે, કંસાર રંધાય છે.

એક ભીલની રે છોકરી એની લખાય રે કંકોત્રી

આંગણે સોહે માંડવડોને કાલે જાનને નોતરી...

ત્યાં તો હાથમાં ભાલાં અને ખભે તીર નાખી ભીલકુમારો શિકાર કરવા નીકળે
છે. શબરી પૂછે છે તમે બધા ક્યાં જાવ છો ? તેઓ કહે છે તારા લગ્ન છે ને ? એટલે તેમાં
જમણવાર કરવા માટે....

વનવગડામાં શિકાર માટે ચારેકોર કરતા

ભમ્મ ભમ્મ ભમ્મ અમે ભમતાં રે ભીલડાં.

શબરી કહે છે ના, બાપુના, આપું ન કરશો. મૂંગા પ્રાણીઓનો શું વાંક ? તેને
ના મારશો. શબરી બધાને સમજાવે છે પણ કોઈ માનતા નથી. લગ્નમાં જાત-જાતનાં
ભોજન બનાવવાં જ પડે તેમ દલીલો કરે છે.

રાતે શબરી ઘર છોડી વનવગડાની વાટે ચાલી નીકળે છે. અંધારામાં પડતી-
આખડતી સવાર થતાં સુધીમાં એક ઋષિના આશ્રમમાં આવે છે. આશ્રમમાં બધા ઉઠે છે
ત્યાં સુધીમાં તો શબરી આંગણમાં કચરો વાળી-ઝૂડીને સાફ કરી દીધો હોય છે, પાણી
ભરી દીધું હોય છે, તોરણ બાંધી દીધા હોય છે. સૌને આનંદ અને આશ્ચર્ય થાય છે. આ
કોણે કર્યું ?

શબરીને જોઈ ઋષિ તથા અન્ય સૌ રાજી થાય છે. તેમાં પણ જાણે છે કે લગ્ન
પ્રસંગે થતી હિસા અટકાવવા તે ઘર છોડી ચાલી આવી છે ત્યારે ઋષી ખૂબ પ્રસન્ન થઈ
આશીર્વાદ આપે છે કે તારી વાત સાંભળીને તો મને હરખના આંસું આવ્યાં છે, જા મારા
આશીર્વાદ છે કે તને રામના દર્શન થશે.

રામના દર્શનની વાટ જોતી શબરી રામ રામની માળા જપે છે.

આવો રે રામ, આવો રે રામ,

દર્શન કાજે શબરી ઝંખે.

પળપળ રામજીનું નામ...

અંતે રામ શબરીને આંગણે પધાર્યા, શબરીની ભક્તિ ફળી.

ધન્ય થયો અવતાર શબરીનો અંતે આવ્યા રામ.

ખળખળ આંસું પાડી શબરી કરતી લળીને પ્રણામ....

શબરીનાં ચાખી ચાખીને રાખેલાં મીઠાં બાર રામ તથા લક્ષ્મણ પ્રેમથી ખાય છે.

○ દલાતરવાડી

દલા તરવાડી શાક લેવા જાય - રસ્તામાં વશરામ ભૂવાની વાડી - વાડીમાં રીંગણાં - મન લલચાયું - પૂછ્યા વગર લેવાય નહીં - કોઈ દેખાય નહીં - કોને પૂછવું? વિચાર્યું - લાવ વાડીને જ પૂછું - વાડી રે વાડી - શું કહો છો દલા તરવાડી - રીંગણા લઈ બે ચાર? લેને - દસબાર! પછી તો રીંગણા દાઢે વળગ્યા - રોજ વાડીને પૂછીને લાવે - વસરામ ભૂવા - કોઈ ક ચોરી કરતું ત્વાળે છે - સંતાઈને પકડું - રોજની ટેવ મુજબ તરવાડી આવ્યા - વાડીને પૂછ્યું - રીંગણા તોડ્યા - ધીમેથી ભૂવા આવ્યા - બોચીએથી પકડ્યા - ફૂવા કાંઠે લઈ જઈ ફૂવામાં ઊતાર્યા. વશરામ કહે - ફૂવા રે ભાઈ ફૂવા - તને પૂછે વશરામ ભૂવા - ડૂબકા ખવડાવું બે ચાર - ખવડાવને દસ બાર - તરવાડીને ખૂબ ડૂબકાં ખવડાવ્યાં - દલો કહે હવે નહિ આવું - ભૂવો - માગી લેજો પણ વાડીને પૂછીને ન લેશો - ફાંટ ભરીને રીંગણા આપ્યા. - ખાધું પીધું ને.....

○ લાલચુ રાજા મોહદાસ

એક હતો રાજા, નામ એનું મોહદાસ. સોનું ભેગું કરવાની ધૂન. લોકોની જરાપણ ચિંતા ન કરે. ભગવાનને ખૂબ પ્રાર્થના કરે. ભગવાન કહે; માગ શું જોઈએ? મોહદાસ કહે - સોનું આપો. સોનું આપો. મારે બીજું કાંઈ ન જોઈએ. ભગવાને વરદાન આપ્યું. જેને અડીશ તે સોનાનું થઈ જશે. સિંહાસન, ટેબલ, મહેલોની દિવાલો, વાસણો જેને અડે તે સોનાનું થઈ જાય. મોહદાસ ખુશ ખુશ. જમવા બેઠો. રોટલો હાથમાં લીધો તો સોનાનો થઈ ગયો. કઈ રીતે ખાવું. વહાલી કુંવરી દોડતી દોડતી આવી મોહદાસે માથે હાથ મુક્યો તો તે પણ થઈ ગઈ સોનાની! રાજા બેઠો રોવા. ભગવાનને કહે મારે આવી શક્તિ નથી જોઈતી; સોનામાં સુખ નથી, ભગવાને વરદાન પાછું લઈ લીધું. બધી વસ્તુઓ જેવી હતી તેવી થઈ ગઈ. મોહદાસનો મોહ ગયો. ગરીબોની સેવા કરવા લાગ્યો. ખાધું પીધું ને.....

○ સાચા મોતીનો ચરુ

એક ખેડૂત ખૂબ મહેનતુ પણ દીકરા મોજલા. કામ ન કરે. ખેડૂત મરણ-પથારીએ પડ્યો. દીકરાઓને બોલાવી કહે : સાચા મોતીનો ચરુ ખેતરમાં દાટ્યો છે. દીકરાઓ તો આખું ખેતર ખોદી વળ્યા. કશું ન મળ્યું. વરસાદ થતાં ખૂબ સુંદર પાક. એક એક દાણો સાચા મોતી જેવો. દીકરાઓ મહેનતનું મૂલ્ય સમજ્યા. ખાધું પીધું ને...

સિંહની મૂખતા

બનારસના ગંગા કિનારે વિશાળ જંગલમાં કેસરી સિંહનું રાજ્ય. રાજા સારો પણ સ્વાર્થી. એક વખત હોડીમાં પ્રધાન રીંછ સાથે સહેલ કરવા ગયો. રાજ્યની હદ પૂરી થતી હતી ત્યાંથી નદીનું પાણી બીજા સિંહના રાજ્યમાં જતું હતું. રાજાને થયું બંધ બાંધી પાણી રોકી દીધું હોય તો? રીંછની સમજાવટ કામ ન લાગી. સેનાપતિ વાંદરાને હુકમ. ઝડપભેર ઈજનેરોએ બંધ બાંધી દીધો. સિંહ રાત્રે બોડમાં સુતો હતો. ત્યાં પાણી ભરાવા લાગ્યું. ઝબકીને જાગ્યો. રીંછ પ્રધાને હોડી લાવી સિંહને બચાવ્યો. આખા રાજ્યમાં પૂરથી નુકસાન - રાહતકાર્ય ચાલુ બીજી તરફ પડોશી રાજાના સૈન્ય નો હુમલો. અમારું પાણી કેમ રોક્યું? સિંહને પસ્તાવો થયો. બંધ તોડી નાખવા હુકમ. નદીના પાણી પર સૌનો સમાન અધિકાર. સૌ ખપ પૂરતું લે. પડોશી રાજા સાથે સમાધાન. સૌએ ખાધું પીધું ને.....!

નાનકડું ઘર

એક વખત ગાડામાંથી મારીનો સુંદર ફૂજો પડી ગયો, ઘાંસમાં જતો રહ્યો. ચૂં ચૂં ઊંદરને તે ગમી ગયો. “નાનું ઘર આ કેવું મજાનું! કોણ રહે છે આ ઘરમાં?” જવાબ ન મળતાં અંદર જઈ રહેવા લાગ્યો. થોડા વખત પછી ફૂદમ ફૂદ દેડકો આવ્યો. એ જ પ્રશ્ન. અંદરથી જવાબ : “નામ મારું છે ચૂં ચૂં ભાઈ, કહો તમે કોણ છો ભાઈ?” એ તો હું ફૂદમફૂદ. “તમે પણ રહેવા આવો ને!” દેડકો પણ રહેવા આવ્યો. બંને આનંદથી રહેતા હતાં ત્યાં દડૂક દડૂક સસલો આવ્યો. એ જ પ્રશ્ન. અંદરથી જવાબ “અમે ફૂદમફૂદ ને ચૂં ચૂંભાઈ, કહો તમે કોણ છો ભાઈ?” “એ તો હું દડુક દડુક.” “તમે પણ રહેવા આવો ને!” સસલો પણ રહેવા આવ્યો. થોડા દિવસ પછી ધમ ધમ હાથીભાઈ આવ્યા. એ જ પ્રશ્ન. અંદરથી જવાબ “ફૂદમફૂદ, ચૂં ચૂં ને દડુક દડુક! કહો તમે કોણ છો ભાઈ?” “એ તો હું ધમધમ ભાઈ!” “તમે પણ રહેવા આવો ને!” ધમધમ હાથીભાઈ ઘર માથે બેઠા તો ઘર દબાઈ ને તૂટી ગયું! માંડ માંડ બધા બહાર નીકળ્યા. ચૂં ચૂં ગયો ચૂં ચૂં ને ઘેર. ફૂદમફૂદ પોતાને ઘેર. દડુક દડુક નાચતો ગયો. હાથી ધમધમ કરતો ગયો. ખાધું પીધું ને.....!

ચાંદામામાના દેશમાં

એક ગામ હતું. તેમાં એક નાનકડી છોકરી રહેતી હતી. તેનું નામ હતું ચાંદની. ચાંદામામા જેવું રૂપાળું તેનું મોઢું હતું. આખો દિવસ હસતી જ રહે. રમે, ગીત ગાય અને નાચે. ઘરમાં ખાતે મદદ કરે.

એક દિવસ ચાંદની નાનકડું બેઠું લઈ પાછી ભરવા ગઈ. પાછી ભરીને પાછી આવતી હતી ત્યારે રસ્તામાં તેણે સરસ મજાની નાની મોજડીઓ જોઈ. બરાબર તેના પગના માપની જ હતી. ચાંદનીને એ મોજડી પગમાં પહેરી અને જોયું તો મોજડીને તો બે બે પાંખો હતી ! ચાંદનીને વિચાર આવ્યો કે આ મોજડી ઉડે તો કેવી મજા ? અને મોજડીને તો ચાંદનીની લઈ આકાશમાં ઉડવા લાગી !

ચાંદનીના તો આનંદનો પાર ન રહ્યો. થોડો વખત તે ચકલાં-પોપટ સાથે ઉડી, થોડો વખત આકાશમાં સમડીની જેમ ગોળ ગોળ ફરી. પછી તેને થયું ચાલ વાદળો ઉપર જઈને બેસું, વાદળો ઉપર તે ખૂબ નાચી અને ફૂદી. પોચાં પોચાં વાદળો ઉપર રમવાની તેને મજા પડી.

ધીરે ધીરે સાંજ પડી. આકાશમાં ટમટમ કરતાં તારા અને ચમકતાં ચાંદામામા આવી ગયા. ચાંદનીને થયું. 'ચાંદામામાના દેશમાં જઈએ તો કેવી મજા પડે ?' આટલું વિચારે છે ત્યાં તો ચાંદનીની મોજડી ચાંદનીને લઈ ઉડવા લાગી અને થોડી વારમાં તો ચાંદામામા પર ચાંદની પહોંચી ગઈ.

ચાંદામામાના દેશમાં દુધની નદી હતી અને એમાં સોનાના હંસ તરતા હતા. નદી કિનારે કેટલાય રંગ-બેરંગી ઝાડ હતા. કોઈને લાલ પાંદડાં હતાં, કોઈને ભૂરાં તો કોઈને સફેદ. તે ઝાડ ઉપર જાત-જાતના નવા પંખીડાઓ હતા. સોનેરી કાગડો અને પીળા રંગનો પોપટ !

ચાંદની તો જોતી જ રહી. પછી ચાંદનીને થયું કે હવે ખૂબ લાગી છે હું શું ખાઈશ ? તેણે ઝાડ પર જોયું તો એક ઝાડ પર જલેબીના ભજ્યા હતાં તો બીજા ઝાડ પર બરફની કેરી ઉગી હતી ! ચાંદનીએ તો જાત જાતની અને ભાતભાતની વાનગી ધરાઈને ખાધી. અને ત્યાં જ સૂઈ ગઈ.

સવાર પડીને ચાંદની જાગી. તેને તેના મમ્મી-પપ્પા અને ભઈલો યાદ આવ્યા. તે જેની સાથે રમતી હતી તે ગામના છોકરાં-છોકરીઓ યાદ આવ્યા. તે બધા શું કરતા હશે ? મને શોધતાં હશે ? મને પણ તેના વગર નહીં ગમે. ચાલ ઘેર જતી રહું. ચાંદનીએ તો મોજડી પહેરી લીધી અને મોજડીને કહ્યું, "મને મારા ગામ લઈજા."

ચાંદની તો પાછી ગામ આવી. બેઠું માથે મૂકી ઘેર ગઈ. બધા પૂછવા લાગ્યા 'ચાંદની ચાંદની તું ક્યાં ગઈ હતી ?' ચાંદની કહે, "ચાંદામામાને ઘેર."

બધાને એમ થયું કે બાજુના ગામમાં રહેતા તેના ચાંદામામા તેને લઈ ગયા હશે અને સવારે મૂકી ગયા હશે. એટલે કોઈએ વધુ ન પૂછ્યું. થોડા દિવસ પછી ચાંદનીએ

બધાને કહ્યું, 'હું તો પાંખોવાળી મોજડી પહેરી આકાશમાં ઉગે છે તે ચાંદામામાને દેશ ગઈ હતી.' પણ બધા તેની વાત કાંઈ માને ? બધા કહે : તને રાતે સપનું આવ્યું હશે. ચાંદની કહે, "ભલેને મને સપનું આવ્યું હોય. મજા તો પડી હતીને ?"

આજે પણ ચાંદનીના ગામમાં બધા ચાંદામામાના દેશની વાતો ચાંદની પાસેથી સાંભળે છે અને ચાંદની પણ બધાને અવનવી વાતો કહે છે.

સૌ ખાય છે, પીએ છે, વાતાં સાંભળે છે અને મજા કરે છે !

અવાજની કસરત

નાટકમાં પાત્ર, કથાવાર્તા અને સંવાદરચના પ્રમાણે એક જ વાક્ય અલગ અલગ રીતે બોલવાનું હોય છે. એક જ વાક્ય જુદી જુદી રીતે બોલવાની કસરત કરાવતા પહેલાં નીચેની કસરત કરાવવી.

"જીમ્મા ગપોરી, જીમ્મા ગપોરી, જીમ્મા ગપોરી - જીમ્મા!"

આ વાક્ય બે-ત્રણ વખત ઝીલાવવું અને પછી જુદી જુદી ક્રિયાઓ કરતાં કરતાં ઝીલાવવું. દરેક વખતે નવી ક્રિયામાં બે વખત વાક્ય ઝીલાવી ફરી એક વખત સામાન્ય અવાજમાં ઉપરનું વાક્ય બોલાવવું.

(૧) નાક દબાવીને (૨) મોઢા ઉપર હાથ વડે ઝડપથી અવરોધ ઉભા કરતા જઈને (૩) સ્વરરેપેટી ત્રણ આંગળીઓ વડે દબાવતા જઈને (૪) જીભને અંગૂઠા અને આંગળી વડે પકડી રાખીને (૫) મોઢું પહોળું રાખીને ઘોઘરા અવાજે (૬) ખૂબ તીણા અવાજે (૭) રડવાના અભિનય સાથે (૮) હસતાં હસતાં !

આટલી કસરત કરાવી બાળકોને કહેવું કે, "રાજુ આવ્યાં." એ વાક્ય જુદી જુદી રીતે બોલો. દા.ત. જણાવતા હો તે રીતે, પ્રશ્ન પૂછતા હો તે રીતે, આશ્ચર્ય થયું હોય તે રીતે, બીક લાગી હોય તે રીતે, રડતાં રડતાં, આનંદ પામ્યા હો તે રીતે, બાળક બાલે તે રીતે, ડોશીમાં બાલતાં હોય તે રીતે.... વગેરે.

બહાદુર ચકલી

ચકલીબાઈ રાજાને ઘેર જવા નીકળ્યાં. રસ્તે મળ્યો ફૂકડો. ચકીબહેન ક્યાં ચાલ્યા ?

ચકી : રાજાને ઘેર જાવાજી,
દાડમ દાણા ખાવાજી
ફુવારામાં નહાવાજી
રાજાને ખોળે બેસવાજી

ફૂકડાને રાજાની બીક લાગતી હતી તેથી પૂછ્યું : તમને રાજાની બીક નથી લાગતી ?

ચકી : બીએ મોટા પાડા,
બીએ મોટા હાથી,
હું નાની ચકલી,
હું શીદને બીઉં ?

ફૂકડાએ ખુશ થઈને કલગી આપી. આગળ જતાં મોર મળ્યો. ચકીબહેન ક્યાં ચાલ્યાં ?

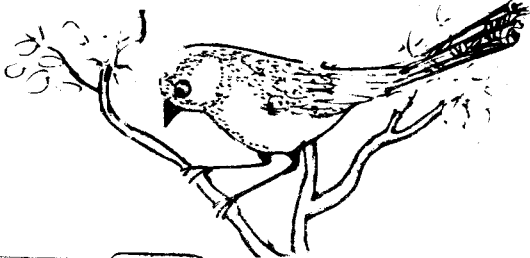
ચકી : રાજાને ઘેર જાવાજી,
દાડમ દાણા ખાવાજી,
ફુવારામાં નહાવાજી,
રાજાને ખોળે બેસવાજી.

મોરે ચકીને કહ્યું : તને રાજાની બીક નહીં લાગે ?

ચકી : બીએ મોટા પાડા,
બીએ મોટા હાથી,
હું નાની ચકલી,
હું શીદને બીઉં ?

મોરે ખુશ થઈને પીંછાં આપ્યાં.

ચકીબહેન રાજાના મહેલે આવ્યાં. સિપાઈ સાથે ઉપર મુજબ સંવાદ. સિપાઈ કહે : ચાલી જા, નહીં તો તલવાર મારીશ. પણ ચકલીબાઈ શાનાં બીએ ? ઉડીને સિપાઈની પાછડી પર બેઠાં. સિપાઈ તો ભડકીને ભાગી ગયો. ચકીબહેન ફર...ર...ર... કરી મહેલમાં ગયાં. રાજા-રાણી કહે : આવો, ચકીબાઈ! અમારા ખોળામાં બેસો. દાડમના દાણા ખાવ અને ફુવારામાં નહાવ !!

જળદેવી અને કઠિયારો

પાત્રો : જળદેવી, કઠિયારો
કઠિયારો જંગલમાં લાકડાં કાપે. ભારી બનાવે. વેચે. ફરી પાછો આવે.)

કઠિયારો : સૂકા લાકડાં આ તરફ દેખાતાં નથી. — હવે દૂર જવું પડશે.
(આમતેમ ફરતો નદી કાંઠે — નદીમાંથી પાણી પીએ છે.) ઉચે નજર કરી.

કઠિયારો : આ ઝાડ પર સૂકાં લાકડાં દેખાય છે. કાપવા દે.
(ઉપર ચઢી લાકડાં કાપવાનો અભિનય. છટકીને કુહાડી નદીમાં પડી ગઈ.)

અરેરે! મારી કુહાડી નદીમાં પડી ગઈ — હવે હું શું કરીશ ? લાકડાં શી રીતે કાપીશ ને ખાઈશ ક્યાંથી ?
(પાણીમાંથી નીકળીને.)

જળદેવી : કેમ રડે છે ? તું કોણ છે ?

કઠિયારો : હું ગરીબ કઠિયારો છું. મારી કુહાડી નદીમાં પડી ગઈ. હવે હું લાકડાં કેવી રીતે કાપીશ ?

જળદેવી : રડીશ નહીં, હું તને કુહાડી લાવી આપું છું.
(જળદેવી પાણીમાં ડૂબકી મારે. પાછી નીકળે ત્યારે હાથમાં સોનાની કુહાડી હોય.)

જળદેવી : લે આ કુહાડી ! તારી જ છે ને ?

કઠિયારો : આ મારી કુહાડી નથી. મારે નથી જોઈતી.
(જળદેવી ફરી ડૂબકી મારે, રૂપાની કુહાડી લાવે.)

જળદેવી : લે ! આ કુહાડી તો તારીજ ને ?

કઠિયારો : ના, આ પણ મારી નથી.
(જળદેવી ફરી ડૂબકી મારી લોખંડની કુહાડી લાવે.)

જળદેવી : લે આ કુહાડી

કઠિયારો : (આનંદથી) હા ! આ જ મારી કુહાડી. મારો આધાર.

જળદેવી : આ બંને કુહાડી પણ તું લઈ જા. મારા તરફથી ઈનામ. તું સાચું બોલ્યો તે મને બહુ ગમ્યું.

(કઠિયારો ખુશ થઈને લાકડાંની ભારી લઈ ઘરે જાય.)

વાત કહેવાય એવી નથી

“ભાઈ ! ઈ વાત કહેવાય એવી નથી. એમાં વારે વારે શું પૂછે છે ? એક વાર કહ્યું કે ઈ વાત કહેવાય એવી નથી.”

“પણ ભાઈ ! એવી વાત શી છે ? કહો તો ખરા - મારાથી એવું શું ખાનગી છે ?”

“ખાનગી કે ખાનગી, તારાથી કે મારાથી - મેં તને ન કહ્યું કે ઈ વાત કહેવાય એવી નથી ?”

“પણ એવી તે વાત કેવી કે મને ય ન કહેવાય ?”

“ભાઈ ! ન કહેવાય. તને શું ? કોઈને ય ન કહેવાય ! ઈ વાત કોઈને કહેવાય એવી નથી. માણસ હોય તો સાનમાં સમજે. કંઈક ન કહેવાય એવું હશે ત્યારે ?”

“ભાઈ ! મારાથી તો કાંઈ સંતાડવાનું નથી ને ?”

“એમાં સંતાડવાનું ક્યાં છે ? હું તો કહું છું કે ઈ વાત કહેવાય એવી નથી.”

“કીધે શી ખોટ જાય એમ છે ? કહેવાય એવી વાત નથી - તે કાંઈ ચોરની વાત છે, કાંઈ મોળી વાત છે ?”

“કોણ કહે છે ખરાબ વાત છે ? કોણ કહે છે ચોરની વાત છે ? મેં કહ્યું કે મોળી વાત છે ? વાત ન પણ કહેવાય ! બધી વાત કાંઈ કહેવાય એવી હોય છે ?”

“પણ ભાઈ ! ન કહેવાનું કારણ હોય ને ? કાંઈ વિનાકારણે ન કહેવાય એમ હોય ?”

“કારણે ય હોય ને બારણે ય હોય, હોયે તે ને નયે હોય”

“પણ કાંઈ કારણ તો હોય ને ?”

“છે જ એવું - વાત જ કહેવાય એવી નથી.”

“ભાઈ ! મને તો કહે હું કોઈને નહિ કહું.”

“એમાં કોઈને ન કહેવાની વાત ક્યાં છે ? તું કોઈને કહી દઈશ, એમ પણ ક્યાં છે ?”

“ત્યારે મારા ઉપર એટલો વિશ્વાસ નથી ?”

“અરે, ભલી બહેન ! વિશ્વાસનું ક્યાં કૂટે છે ? આ તો વાત કહેવાય એવી નથી.”

“પણ ભાઈ ! વાતમાં એવું તે શું બળ્યું છે ? વાત કાંઈ એમ કહે છે કે હું કહેવાઈ એવી નથી ? તારે કહેવી છે ક્યાં ?”

“બાપુ ! એવું કાંઈ નથી. હું તો આ ઘડીએ કહું, પણ વાત કહેવાય એવી જ નથી.”

“પણ કોક જાણી જાય એની બીક છે ? કોક જાણી જાય તો વહે એમ છે ?

કોઈને કાંઈ થાય એમ છે ?”

“એવું કાંઈ યે નથી. કોઈ વઢતું યે નથી, ને કાંઈ બીકેય નથી... વાત એવી બની છે કે... પણ એમા કહેવા જેવું શું ? વાત છે છેક માલ વિનાની - પણ કહેવાય એવી નથી.”

“આ તો ભાઈ, નવી નવાઈની વાત ! માલ વિનાની વાત - ને પાછી કહેવાય એવી નહિ ! કોઈ રીતે કહેવી છે ? જેની હોય એને પૂછીને કહે - પછી છે કાંઈ ?”

“એમા કોઈને પૂછવાનું ક્યાં છે ? મને જ થાય છે કે વાત કહેવાય એવી નથી.”

“પણ ભાઈ, કોઈ રીતે કહેવી છે ? કોઈ વાતે ?”

“પણ બહેન ! કહીને શો ફાયદો ? કામ વિનાની વાત, દમ વિનાની વાત. છોકરવાદીની વાત. એમાં કહેવું તું શું ? કહેવા જેવી નહિ હોય ત્યારે નહિ કહેતા હોઈએ ને ?”

“પણ આટલો મોટો પડારો શો ! કહીએ છીએ કે બાપુ કહે ને !”

“એમ ? કહું ત્યારે ? - પણ કોઈને કહેતી નહી, હો.”

“હું તે કોઈને કહું ?”

“લે, સાંભળ ત્યારે - એ તો એમ થયું કે કુસુમબહેને મારા બૂટમાં કાગળના દૂધા ભયાં હતા.”

“અહોહોહો આ તો ભારે વાત.”

- ગિજુભાઈ

પ્રાણીબાગ

બાળકોને પ્રાણીઓનાં હલનચલન, અવાજ અને ખાસિયતોની હાવભાવ સાથે સમૂહમાં નકલ કરાવો. બાળકો ખુશ ખુશ થઈ જશે.

હાથી : ચી...હી...હી.....	હાથીભાઈતો જાડા, લાગે મોટા પાડા.
કૂતરો : હાઉ.....હાઉ.....	રોટલો ખાઉ..... ખાઉ..... ખાઉ.....
ઘોડો : હી...હી...હી.....	ચલ મેરા ઘોડા ટીક...ટીક...ટીક...
બતક : કવેક કવેક કવેક...	પાણીમાં તરું - જટ પટ સરું
બિલાડી : મ્યાઉ..... મ્યાઉ.....	ધી દૂધ જટ પટ ચાટી જાઉ.....
દેડકો : ડ્રાઉ..... ડ્રાઉ.....	કૂદકા મારું..... તરતો જાઉ.
સિંહ : ઉહ..... ઉહ.....	ભાગો રે ભાગો સિંહ આવ્યો.
રીછ : છીક... છીક... છીક...	ધમધમ ચાલું છમછમ નાચું.

કોઈ ન કરી શકે

બાદશાહ કહે : “બીરબલ ! કોઈ ન કરી શકે એવું કોણ કરી શકે ?”

બીરબલ કહે : “સાહેબ ! નાનાં છોકરાં.”

બાદશાહ કહે : “ઠીક ગપ્પો લગાવ્યા !”

બીરબલ કહે : “ત્યારે જોજો કોઈ વાર !”

બાદશાહ કહે : “ઠીક ત્યારે”

બાદશાહ તો બીરબલની સાથે થયેલી વાત ભૂલી ગયો.

બીરબલ તો શેરીમાં ગયો. જઈને કહે : “એલાં છોકરાંઓ ! આંહી આવો.”

ત્યાં તો છોકરાંની ટોળી આવીને ઉભી રહી.

“એલાં , એક કામ કરશો ?”

“હા, હા : જે કહો તે કરીએ.”

જાઓ ત્યારે - આ ગઢ છે ને, એની પાસે ધૂળનો ઢગલો કરવા માંડો. જોજો, જે એક ધાબળી નાખે એને એક પાઈ, અને બે નાખે એને બે પાઈ આપીશ.

છોકરાંની જાત ! એક, બે ત્રણ, ચાર... એમ કરતાં આખી શેરીનાં છોકરાં ભેળાં થયાં. એ તો ધાબળીએ ધાબળીએ માંડ્યાં ધૂળ નાખવા. ત્યાં તો બીજી શેરીનાં છોકરાં આવ્યાં, ત્યાં ત્રીજી શેરીનાં આવ્યાં, ને ત્યાં તો આખા ગામનાં આવ્યાં.....

બીરબલ તો એકેક પાઈ આપતો જાય ને કહેતો જાય :

“હમ્ મારા બાપા, હમ્ મારા બાપા - થાવા ઘો !”

છોકરા એટલે તો કટક ! ઘડીક થઈ ત્યાં તો મોટો ઉકરડા જેવડો ઢગલો થઈ ગયો. ને બે ઘડી થઈ ત્યાં તો ધફો ગઢને કાંગરે પહોંચ્યો !

બીરબલ કહે : હવે બધાં ખૂંટીને કરો રસ્તા જેવું.

છોકરાંને તો એ જ જોઈતું હતું ! એ તો માંડ્યાં ખૂંટવા. ઘડીકમાં તો રસ્તો થઈ ગયો. ઠેઠ શેરીમાંથી ગઢ ઉપર જવાય એવો રસ્તો બની ગયો !

બીરબલ કહે : હવે બસ.

પછી બીરબલે હાથીખાનામાંથી એક હાથી મંગાવ્યો. હાથીના મા'વતને કહે : આ રસ્તા ઉપરથી હાથીને ગઢ ઉપર ચડાવી દે.

રસ્તો બરાબર હતો, એટલે હાથી ગઢ ઉપર ચડી ગયો. ગઢ ઉપર હાથી ઉંચે દેખાયો. બધાં જોઈ રહ્યા.

બીરબલ કહે : એલાં છોકરાંઓ ! આ ધૂળનો ધફો હવે વીંખી નાંખો ને ધૂળ બધી શેરીમાં પાથરી દો. જેવું હતું તેવું કરી દો. એક એક ધાબળી ને એક એક પાઈ !

છોકરાં તો ઉપડ્યાં. પાઈ લેતાં જાય ને ધાબળી ધૂળ ફેંકતાં જાય. છોકરાં મંડ્યાં, પછી કેટલી વાર ?

ઘડીકમાં તો હતું તેવું થઈ ગયું. જાણે ધૂળનો ધફો હતો જ નહિ ! કોઈને ખબરેય ન પડે કે હાથી ગઢ પર શી રીતે ચડ્યો હશે.

બીરબલે કહે : “એલાં છોકરાંઓ ! હવે ચાલ્યાં જાઓ, હું બોલાવું ત્યારે આવજો.”

છોકરાં બધાં ચાલ્યાં ગયાં. બીરબલે બાદશાહને બોલાવ્યો. બાદશાહ તો ગઢ ઉપર હાથી જોઈને દિંગ જ થઈ ગયો !

બાદશાહ કહે : “હેં બીરબલ ! આ હાથી ત્યાં શી રીતે ચડ્યો ?”

બીરબલ કહે : “સાહેબ ! નાનાં છોકરાંએ ચડાવ્યો.”

બાદશાહ કહે : “શી રીતે ?”

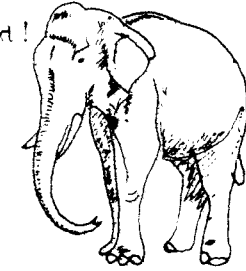
બીરબલે બધી વાત કરી. બાદશાહ ખુશ થયો. ખાધું પીધું ને રાજ કયું... પણ હાથી નીચે ઉતર્યો કે નહિ ?

“ઉતર્યો જ તો !”

“કેવી રીતે ?”

પાછાં બીરબલે છોકરાંને બોલાવ્યાં ને ધૂળનો ઢગલો કરાવીને હાથીને હેડે ઉતાર્યો.

વાહ, આ તો ભારે ગમ્મત !

— ગિજુબાઈ

ગ્રામદિન

રામપુર નામનું ગામ, લોકો સંપીને રહે અને દરેક તહવારો ધામધૂમથી ઉજવે. ગામમાં ઉત્સાહી શિક્ષક આવ્યા. કહે : ચાલો આપણે ગ્રામદિન ઉજવીએ. જાત-જાતની હરિકાઈઓ રાખીશું. બહારથી મહેમાનો આવશે. આખા ગામમાં તૈયારીઓ શરૂ થઈ. કોનું ઘર સૌથી સુંદર-સ્વચ્છ છે ? કોની ગાય વધારે દૂધ આપે છે ? કોણ ખેતરમાં સૌથી વધારે પાક મેળવે છે ? કોણ સુંદર ભરત-ગૂંથણ કરે છે ? ગામમાં કોણ સહુથી સુંદર ગાય છે ? ગામમાં બીજાની સેવા કરવા કોણ સહુથી વધારે તત્પર રહે છે ?

નક્કી કરેલ દિવસે આખા ગામમાં ઉત્સાહ છવાઈ ગયો. બહારથી આવેલા મહેમાનોની હાજરીમાં જુદા જુદા વિભાગમાં પહેલા આવનારનું સન્માન થયું. પહેલા આવનારે તેની પાછળ પોતે લીધેલી મહેનતની વાત કરી. બધાને બહુ પ્રેરણા મળી. સૌ દરેક બાબતમાં વધારેમાં વધારે આગળ કેવી રીતે વધી ગયાય તેનું વિચારતા ઘરે ગયા. ખાધું- પીધું ને.....!

ગિજુભાઈની કેટલીક જાણીતી રસમય વાર્તાઓની યાદી

- ૧ આનંદી કાગડો
અમે ડરતાં નથી. અમે રડતાં નથી, અમે હાય હાય વોય વોય કરતા નથી
અમે બાપલીયા બાપલીયા બોલતા નથી. હારે અમે આનંદી કાગડા છીએ !
- ૨ ખડખડ ખડખડ દોડત હૈ
ખડખડ ખડખડ દોડત હૈ, લાંબી ડોકે જોવત હૈ
ફૂકડમૂકડ બેઠત હૈ, ધડબડ ધડબડ દોડત હૈ.
- ૩ ટાહું ટબૂકલું
હું સિંહલાથી ન બીઉં, હું વાઘલાથી ન બીઉં
બીઉં હું એક ટાઢા ટબૂકલાથી.
- ૪ દલો તરવાડી
વાડી રે વાડી ! શું કહો છો દલા તરવાડી ?
રીંગણાં લઉં બે ચાર ? લોને દસ-બાર
ફૂવા રે ભાઈ ફૂવા ! શું કહો છો વશરામ ભૂવા ?
ફૂબકાં ખવરાવું બે ચાર ? ખવરાવોને દસ-બાર !
- ૫ દીકરીને ઘેર જાવા દે !
દીકરીને ઘેર જવા દે, તાજીમાજી ધાવા દે, પછી મને ખાજે !
કિસકી ડોશી, કિસકા કામ, ચલ ભંભોટિયા અપને ગામ.
- ૬ બીકણ સસલી
ભાગો રે ભાઈ, ભાગો !
અકણ આવ્યું, દકણ આવ્યું, ઉચેથી આભ પડ્યું,
પીઠ મારી ભાંગી નાખી, ભાગો રે ભાઈ, ભાગો !
- ૭ સસાભાઈ સાંકળિયા
સસારાણા સાંકળિયા, ડાબે પગે ડામ
ભાગ બાવા, નીકર તારી તુંબડી તોડી નાખું !
- ૮ વાણિયા બદાણિયા
દૂંદાળો દુઃખભંજનો આમ કડો, તેમ કડો, વાણિયા બદાણિયા આવે છે.
ને સદાય બાળે વેશ. જઈ જાંબુડિયે જાણ કડો. ને કોજદારનો વેશ લાવે છે.

પાંજરાનાં સિંહની શિખામણ

જંગલમાં સિંહ-સિંહણ અને બે બચ્ચાં રહે. બચ્ચાં નાનાં એટલે સિંહ-સિંહણ બહાર જતી વખતે બોડમાંથી બહાર ન નીકળવાનું કહેતા જાય. એક દિવસ સિંહ-સિંહણના ગયા બાદ મોટું બચ્ચું કહે - ચાલે નદી કિનારે ફરવા જઈએ. નાનું બચ્ચું કહે ના... બા-બાપુજીએ ના પાડી છે. મોટું કહે - એ તો કહે. તું ડરપોક છે. હું તો આ ચાલ્યો. મોટું બચ્ચું કિનારે ફરતું હતું ત્યાં શિકારીઓએ તેને પકડી લીધું. દોરડાઓથી બાંધી પાંજરામાં પૂરી દીધું. પ્રાણી સંગ્રહસ્થાનમાં વેચી દીધું.

આજે તો તે મોટું થઈ ગયું છે, પણ તેને જેટલા બાળકો જોવા આવે તેને ઘુઘરાટી કરીને કહે છે કે : મા-બાપ અને વડિલોનું માનજો. મેં ન માન્યું એટલે જ પાંજરે પૂરાયો છું. સાચું છે કે -

જે જન નિજ અભિમાન બસ, સુનહિ ન ગુરુજન વૈન !
તે જગ મહેં નિત લહહિ દુઃખ, કબહુ ન પાવહિ ચૈન.